

Hunne namen zullen als naar gewoonte een eereplaats innemen aan het hoofd van de ledenlijst onzer Vereeniging en het getal dier heldhaftig gesneuvelden is daardoor tot 23 gestegen! Hunne namen roepen om wraak en laat ons hopen Mijne Heeren, dat de loop der krijgsverrichtingen op Lombok ons weldra die genoegdoening zal schenken.

Intusschen blijven wij hun verlies en dat der andere gevallen bij die schrikkelijke slachting diep betreuren en het bestuur zou zeer geneigd zijn aan ons aller sympathie voor de dappere strijders in Indië op daadwerkelijke wijze te doen blijken door uit de kas der Vereeniging een som van f 1000 ter beschikking van *het Roode kruis* te Batavia te stellen, welke bijdrage dan besteed zal kunnen worden ten bate van onze troepen op Lombok en te Atjeh, op welke laatste plaats zij reeds sedert meer dan twintig jaren vermoedenissen en gevaren trotsceren.

Het bestuur ontveinst zich echter niet, dat eene nitgave voor een dergelijk doel eigenlijk niet op den weg der Vereeniging ligt en kan dan ook niet eigenmachtig daartoe overgaan.

Wij zullen daarom deze zaak behandelen op de wijze zoo als in Art. 39 van ons Reglement is voorgeschreven, nl. door rondzending van het voorstel aan al de leden in Nederland om het dan te behandelen in de algemeene vergadering, welke den 21ⁿ December a. s. te 's-Gravenhage zal worden gehouden.

In die algemeene vergadering hoopt het bestuur machtiging te verkrijgen tot het brengen van dit geheel exceptioneel en alleen uithoofde van de zeer bijzondere omstandigheden, voorgestelde kameraadschappelijk en practisch huldeblijk van de Vereeniging aan het Indisch leger.

Deze toespraak, staande door de leden aangehoord, wordt door de vergadering met applaus begroet.

Aan de orde is thans de ballotage van candidaten.

De Voorzitter verzoekt de heeren Koster en Buhlman met hem het bureau van stemopneming te willen uitmaken.

De uitslag der stemming is, dat met algemeene stemmen tot leden worden toegelaten de heeren: P. E. Pfeiffer, 1e luite-

nant der infanterie te Alkmaar; G. A. van der Mieden, kapitein-luitenant ter zee te Amsterdam; C. J. Breton de Nijis, M. J. A. van Gigh en G. L. J. Holle, allen 2e luitenant der artillerie N. I. leger, L. J. Kuyck, 1e luitenant der artillerie, D. Merens en V. L. Slors, beiden 2e luitenant der genie N. I. leger, en H. A. van Zwijndregt, 2e luitenant der artillerie, allen te Breda; S. H. F. Hoffman, 2e luitenant der artillerie te Gorinchem; W. A. Engelbrecht en L. C. Kruiswijk, beiden 2e luitenant der infanterie N. I. leger te Harderwijk; D. Westra, 2e luitenant der Infanterie te Leeuwarden; H. L. G. Donleben, 1e luitenant der infanterie en J. E. L. Haencecour, 2e luitenant der infanterie, beiden te Maastricht; C. L. Tondn, 2e luitenant der artillerie te Naarden: Dr. G. M. Slothouwer, leeraar aan het Gymnasium te Rotterdam; J. E. Ranneft, 1e luitenant der artillerie en C. H. A. R. Schuurman, kapitein der artillerie, te IJmuiden; J. C. C. Tonnet, 1e luitenant der artillerie, te Zwolle. En voorts de heeren: T. J. A. Molenaar, 1e luitenant-kwartiermeester, J. H. I. le Cocq d'Armandville, 2e luitenant der infanterie, W. B. Oort, 1e luitenant der infanterie en H. A. Zeilmaker, 2e luitenant der artillerie, allen in Ned. Indië.

Aan de orde is het uitbrengen van het verslag omtrent den toestand der vereeniging.

Het luidt aldus:

Op 1 October 1893 bedroeg	
het aantal werkelijke leden hier te lande	1521
» » » » in Ned.-Indië	542
Totaal	2063
In den loop van het Vereenigingsjaar bijgekomen	155
Te zamen.	2218
Door overlijden, bedanken of om andere redenen afgegaan	122
Zoodat het aantal leden op 1 October 1894 bedraagt	2096

En wel:

Aantal werkelijke leden hier te lande	1526
» » » » in Ned.-Indië	570

Hierna wordt op de volgende wijze rekening en verantwoording gedaan door het bestuur over zijn geldelijk beheer, ingevolge art. 26 van het reglement :

Op 1 Oct. 1893 was het saldo der Vereeniging als volgt :

In kas bij den Penningmeester. f 2074.99⁵

Benevens :

6 Certif. $2\frac{1}{2}\frac{0}{10}$ N. W. S. à f 100, waarde f 489.—

3 » $2\frac{1}{2}\frac{0}{10}$ » » » » - 1000, » - 2445.—

1 » $3\frac{1}{2}\frac{0}{10}$ » » » » - 1000, » - 1008.75

en

Voorschot aan den Hoofdcorr. in Ned. Indië - 29.26

De ontvangsten in 1893/94 bedroegen 10078.86

Totaal . . f 12153.85⁵

De uitgaven over hetzelfde tijdvak bedroegen. . - 10929.94⁵

Blijft in kas op 1 October 1894 . . f 1223.91

Benevens :

6 Certif. $2\frac{1}{2}\frac{0}{10}$ N. W. S. à f 100.—, volgens den stand der effecten op heden f 555.—

3 maanden rente . . - 3.70⁵

3 Certif. $2\frac{1}{2}\frac{0}{10}$ N. W. S. à f 1000.—, volgens idem - 2775.—

3 maanden rente . . - 18.56

1 Certif. $3\frac{1}{2}\frac{0}{10}$ N. W. S. à f 1000.—, volgens idem - 1020.—

6 maanden rente . . - 17.50

Voorschot aan den Hoofdcorr. in Ned. Indië . . - 52.42

Alsmede: Nog te innen contributiën van :

18 leden in Nederland over 1893/94.

4 » - » Ned. Indië » 1892/93.

546 » » » » » 1893/94.

De Voorzitter deelt mede, dat deze rekening, even als gewoonlijk, door het bestuur in handen is gesteld van eene daartoe benoemde commissie van leden der Vereeniging, ditmaal bestaande uit de heeren Beyerinck, Buhlman en Doorman, die, na onderzoek, tot goedkeuring der rekening hebben geadviseerd.

Onder dankbetuiging aan die heeren voor de door hen volbrachte taak, stelt de Voorzitter voor de rekening goed te keuren, onder dankbetuiging aan den penningmeester, aan wien

tevens décharge wordt verleend over zijn beheer in het afge-
loopen dienstjaar.

Thans is aan de orde de verkiezing van twee leden van het bestuur, ingevolge art. 16 van het reglement, benevens de verkiezing van een lid van het bestuur, in de plaats van den heer K. Eland, die bedankt heeft wegens vertrek uit 's-Gravenhage en die tevens aan de beurt van aftreding was.

De nitslag der stemming, waaraan 29 leden deelnamen, is, dat herkozen zijn de heeren G. N. H. Schultz van Haegen met 28 en L. W. J. J. Ramaer met 27 stemmen; en gekozen de heer M. H. J. Plantenga met 28 stemmen.

De VOORZITTER deelt mede, dat de herkozen heeren hem verklaard hebben de herbenoeming aan te nemen en vraagt aan den heer Plantenga of hij bereid is zijne benoeming aan te nemen.

De heer Plantenga verklaart zich daartoe bereid.

De VOORZITTER. Dan feliciteer ik u en vooral ook de Vereeniging met uwe benoeming. Met genoegen zullen wij u weder in het bestuur zien zitting nemen, waarin wij u reeds vroeger als medelid zoo zeer gewaardeerd hebben.

De heer Plantenga neemt hierop zitting aan de bestuurstafel.

Na de HH. stemopnemers bedankt te hebben, zegt de Voorzitter: »Ik heb nog aan de leden mede te deelen, dat de generaal-maj. Eland die bij zijn vertrek van hier, bedaukte als lid der commissie van redactie der »Vertalingen en Overdrukken,» in die functie is vervangen door het Bestuurslid den kapitein J. de Waal (1) en eindelijk moet ik nog melding maken van eenige aan de Vereeniging geschonken geschriften, als:

Van den Gep. Generaal-Majoor P. M. Netscher: Levensbericht van Willem Jan Knoop, uitgegeven door de Maatsch. der Nederl. Letterkunde te Leiden.

Van de Gep. Kapitein N. I. Leger F. G. Smits: Brochure

(1) De andere leden dier commissie van redactie zijn thans: de majoor van het O. I. leger J. F. Breyer, de kapiteins G. J. W. Koolemans Beynen en G. J. V. Vinkhuizen en de heer Mr. R. A. Klerck.

over de Cirkel-Quadratuur en van den Heer S. van Aken, leeraar aan het Erasmiaansch Gymnasium te Rotterdam : Gymnastiek een nationaal belang.

Aan de zeuders is de dank der Vereeniging betuigd.

Thans is aan de orde de voordracht van den heer E. G. WINCKEL, majoor-intendant, houdende *eenige beschouwingen over de voorbereidingen in vredetijd voor de verpleging van ons leger in tijden van oorlog.*

De heer WINCKEL :

Mijne Heeren !

Heeft de legerverpleging ten allen tijde eene hoogst gewichtige rol in den oorlog gespeeld, zeker is het, dat die rol in de toekomstige oorlogen nog van veel hooger beteekenis zal zijn dan ooit te voren. De maatregelen, welke bij de moderne Europeesche legers in vredetijd ter voorbereiding tot den oorlog getroffen worden, hebben dan ook voor een belangrijk deel betrekking op het zoo goed mogelijk verzekeren van de goede verpleging der troepen.

Terwijl men in vroegere jaren met die maatregelen grootendeels kon wachten tot op het oogenblik, waarop tot het mobiliseeren van de strijdkrachten was besloten, of het vooruitzicht bestond dat daartoe eerlang zoude moeten worden overgegaan, thans kan daar geen sprake meer van zijn, en wordt het als eene nitgemaakte zaak beschouwd, dat de voorbereidingen zoo veel doenlijk in vollen vredetijd behooren te geschieden, en zoo min mogelijk mag worden overgelaten voor het tijdperk, waarin de troepen gemobiliseerd en geconcentreerd worden. Het in bijzonderheden in vredetijd voorbereiden en regelen van de verpleging van het leger is dan ook een gebiedende eisch des tijds, inzonderheid voor kleine legers, welke — zooals het onze — gedwongen kunnen worden, de snelheid van mobiliseeren tot het uiterste op te voeren.

Tot de voorbereidingen, welke in vredetijd behooren te geschieden, mag wel in de eerste plaats worden gerekend de zorg

dat bij mobilisatie onmiddellijk over een goed geoefend verplegingspersoneel van voldoende getalsterkte kan worden beschikt. Om deze reden meen ik mijne beschouwingen te moeten aanvangen met het behandelen van de quaestiën, welke op dit personeel betrekking hebben, en veroorloof mij dan uwe aandacht er op te vestigen, dat het verplegingspersoneel, met opzicht tot den daaraan toegedachten werkkring in twee verschillende categorieën verdeeld wordt.

De eerste categorie wordt gevormd door de Intendanten of de personen, welke belast zijn met de *leiding* van den verplegingsdienst, de tweede door de verplegingstroepen en de verplegingsbeambten, of, in het algemeen, door de personen, welke de *uitvoering* van den verplegingsdienst tot taak hebben. Terwijl ik mij voorbehoud later de Intendance ter sprake te brengen, wensch ik allereerst uwe aandacht te vragen voor het personeel van de tweede categorie.

Dat dit personeel bij een oorlogvoerend leger niet gemist kan worden, daarover is men het vrij algemeen eens. Ook ons legerbestuur denkt daar zoo over, en wij zien dan ook, dat, volgens de oorlogsorganisatie van ons veldleger, daarbij zijn ingedeeld:

1°. Bij het Algemeen Hoofdkwartier: Personeel voor den dienst van de levensmiddelen, zoomede eene afdeeling verplegingswerklieden; en

2°. Bij iedere Divisie: 1 officier (kwartiermeester), 5 sergeanten, 5 korporaals en 15 soldaten, allen bestemd voor den dienst bij de slachterijen; en 1 officier (kwartiermeester), 6 sergeanten, 10 korporaals en 30 soldaten, bestemd voor den magazijnsdienst.

Behalve het personeel, behoorende tot het Algemeen Hoofdkwartier, hetwelk pro memorie is uitgetrokken, moeten dus aan verplegingspersoneel bij ons gemobiliseerde veldleger ingedeeld zijn: 6 officieren (kwartiermeesters), 33 sergeanten, 45 korporaals en 135 soldaten.

Aangaande de wijze, waarop dit personeel beschikbaar wordt gesteld, vinden wij, in de Aanschrijving van den Minister van Oorlog van 24 October 1893, II^{de} Afdeeling, n° 78 bis, nog

aangeteekend, dat daarop door den Inspecteur der Infanterie in overleg met den Hoofdiutendaut reeds in tijd van vrede orde wordt gesteld, waarbij zooveel noodig moet worden gelet op het bedrijf of het beroep van de aan te wijzen militairen.

Zij het dan ook, dat uiterst moeilijk kan worden nagegaan van waar bijv. de kwartiermeesters moeten komen, die als verplegingsofficier bij de Divisiën worden geplaatst, toch mag derhalve, op grond dier aanschrijving, worden aangenomen, dat het verplegingspersoneel, hetwelk in oorlogstijd bij het veldleger wordt ingedeeld, feitelijk is aangewezen, en dus in tijd van vrede bij het leger, en wel bij de korpsen Infanterie, aanwezig is. Maar, dan doet zich al dadelijk de vraag voor, waarom dat personeel, waarop derhalve niet als combattanten mag worden gerekend, dan ook niet in vredestijd tot een afzonderlijken verplegingstroep wordt vereenigd. Thans wordt het met veel zorg opgeleid voor eene taak, welke het toch nimmer moet vervullen, terwijl het daarentegen voor zijne eigenlijke oorlogstaak hoegenaamd geene opleiding ontvangt.

Wat de bezettingstroepen aangaat, ook daarbij zal in tijd van oorlog verplegingspersoneel, en nog wel een vrij talrijk personeel, moeten worden ingedeeld. Ofschoon nu geene oorlogsorganisatie van de hulpdiensten bij de bezettingstroepen is vastgesteld of althans ter algemeene kennis is gebracht, is het duidelijk, dat die diensten bij mobilisatie mede ten koste van de combattanten moeten worden georganiseerd. De hierboven gedane vraag geldt dus evenzeer voor de bezettingstroepen.

Intusschen zou men vrede kunnen hebben met de getroffen regeling, waarbij de voor den verplegingsdienst bestemde troepen in vredestijd tot het wapen der Infanterie behooren en daarbij dienst doen — die van de bezettingstroepen behooren wellicht ook tot de andere wapens — omdat, die regeling in elk geval tot eenvoudige vredesorganisatiën aanleiding geeft, indien :

1°. de verplegingstroepen bij eene eventueele mobilisatie niet dadelijk als zoodanig dienst behoeven te doen; en

2°. aan die troepen, met opzicht tot den in oorlogstijd door hen te vervullen werkkring, geene bijzondere eischen van geschiktheid behoeven te worden gesteld.

Om tot een juist inzicht te geraken omtrent de vraag, of de verplegingstroepen bij eene eventueele mobilisatie al dadelijk als zoodanig dienst behoeven te doen, komt het n.ij het beste voor na te gaan, welke maatregelen, van af het oogenblik waarop gemobiliseerd wordt, ter verzekering van de verpleging van het leger te velde getroffen moeten worden. Aangezien evenwel door velen in het leger gemeend wordt, dat die verpleging ongeveer op dezelfde wijze kan worden geregeld als het geval is bij groote manoeuvres — d. w. z. bij oefeningen in brigade- of divisieverband buiten de garnizoenen — acht ik het niet ondienstig, eerst eenige beknopte mededeelingen te doen omtrent de wijze, waarop gedurende die oefeningen voor de verpleging van de daaraan deelnemende troepen en paarden gezorgd wordt.

Vooreerst zij dan opgemerkt, dat bij groote manoeuvres van eene divisie deze aan troepen nog niet de helft, en aan paarden ongeveer het één vierde van de sterkte heeft, welke eene divisie op oorlogsvoet moet hebben, terwijl daarentegen het personeel van de Intendance bij manoeuvres gewoonlijk zelfs sterker is, dan dat, hetwelk bij de divisie op voet van oorlog behoort.

Voorts bestaat, met opzicht tot de verpleging, een kenmerkend verschil daarin, dat bij manoeuvres een groot gedeelte van de troepen — in den regel zelfs alle bereden troepen en bovendien veelal het drie vierde van de troepen te voet — in ruime kantonnementen wordt ondergebracht en door de zorg van de ingezetenen wordt gevoed.

Dat aldus een voor de verpleging zeer gunstige toestand in het leven wordt geroepen, welke de taak van de Intendance bijzonder verlicht, zal geen betoog behoeven. Even zeker is het echter, dat in oorlogstijd op geheel andere wijze in de legering en de voeding der troepen zal moeten worden voorzien, hetgeen trouwens in het »Voorschrift tot het houden van veldmanoeuvres" ten volle wordt erkend.

Verder moet er nog op gewezen worden, dat de Intendance reeds geruimen tijd vóór den aanvang der manoeuvres in bijzonderheden in kennis wordt gesteld met de dislocatie van de troepen gedurende den geheelen loop der oefeningen.

Hierdoor is zij dus in staat, om openbare of onderhandsche aanbestedingen te houden voor de leveringen van levensmiddelen, fourage, ligstroo, drinkwater, brandhout, transportmiddelen enz., en, in het algemeen, tijdig alle maatregelen te treffen, welke zij tot verzekering van eene goede verpleging noodig acht, zooals bijv. de zorg, dat tentmatericel en dekens opgelegd zijn in de nabijheid van de terreinen alwaar troepen moeten bivakkeeren, dat op die terreinen zoo noodig drinkwater wordt aangevoerd, dat de fourage en het ligstroo aanwezig zijn op de plaatsen, welke door haar voor de uitdeelingen worden aangewezen enz. enz.

De geheele verpleging wordt dus te voren als het ware pasklaar gemaakt, en ik behoef slechts te wijzen op het model, dat als leidraad is vastgesteld voor de voorwaarden, waarop de levering van fourage bij manoeuvres wordt uitbesteed, om eenig begrip er van te geven, tot hoever bij dat pasklaar maken zelfs wordt gegaan. In die voorwaarden vindt men bijv. eene bepaling, dat de geheele voorraad hooi, stroo en haver, welke, volgens door de Intendance te verstrekken opgaaf, over het tijdvak der oefeningen noodig zal wezen, zes dagen vóór den aanvang der oefeningen aanwezig moet zijn op de plaatsen, door de Intendance aan te wijzen, en wel het hooi en het stroo in bossen van één ration.

Eindelijk moet ik nog wijzen op de bepaling in § 107 van het Voorschrift tot het houden van veldmanoeuvres, betrekking hebbende op het ter beschikking van de Intendance stellen van personeel. Die paragraaf luidt: »Indien aan de troepen door de »Intendance levensmiddelen worden verstrekt (magazijnsverpleging) moet het noodige personeel tot hulp bij het beheer, bij »de uitdeelingen en tot bewaring van de voorraden, volgens »aanwijzing van den leider, ter beschikking van de betrokken »Intendanten worden gesteld." Terwijl de leveringen van gewone levensmiddelen en van andere verplegingsbehoeften door aannemers worden verricht, en de aan die aannemingen verbonden werkzaamheden worden uitgevoerd door personeel, dat in hun dienst is, kan alleen bij verstrekkingen van geconserveerde levensmiddelen, en somtijds ook wanneer het brood uit

militaire bakkerijen wordt ontvangen, van het in toepassing brengen van de genoemde bepaling sprake behoeven te zijn.

Bij het stelsel, dat bij manoeuvres voor de verpleging wordt gevolgd, heeft de Intendance dan ook in den regel geen personeel noodig, dat blijvend te harer beschikking is gesteld, en ook zou dat in oorlogstijd niet het geval behoeven te zijn, indien de verpleging alsdan op dezelfde wijze kon worden geregeld. Dat daaraan evenwel niet gedacht kan worden, blijkt reeds uit de omstandigheid, dat de tijd, waarover de Intendance, ingeval van mobilisatie, tot het nemen van voorbereidende maatregelen voor de verpleging van de troepen beschikken kan, gesteld kan worden op even zoo vele dagen, als zij bij groote manoeuvres maanden te harer dispositie heeft. Het is waar, dat er zich dan ook omstandigheden kunnen voordoen, welke oorzaak kunnen zijn, dat de troepen niet dadelijk handelend behoeven op te treden, doch de oorlogen van den lateren tijd hebben genoegzaam aangetoond, dat tegenwoordig op die gunstige omstandigheden in geen geval mag worden gerekend.

Thans overgaande tot de maatregelen, welke, van af het oogenblik dat gemobiliseerd wordt, ter verzekering van de verpleging van het leger te velde moeten worden getroffen, meen ik eenvoudigheidshalve ook hier te kunnen volstaan met de mededeeling van hetgeen ten behoeve van eene divisie moet worden verricht. Stellen wij ons dus voor, dat die divisie op den 4den of 5den mobilisatiedag in eene voorloopige opstelling wordt samengetrokken.

Op voet van oorlog heeft de divisie eene sterkte van 14,032 officieren en minderen, en 2634 paarden. Het is evenwel duidelijk, dat de verplegingssterkte aanvankelijk veel geringer zal zijn, want niet alleen, dat een gedeelte van de treinen niet dadelijk hoeft te worden gemobiliseerd, doch ook mag aangenomen worden, dat alle troepen niet terstond op hunne organieke sterkte aan manschappen en paarden uitrukken, terwijl bovendien de verpleging van de staven wel grootendeels zal kunnen geschieden door de zorg van de bevolking, alwaar de divisie geconcentreerd wordt. Ik stel mij voor, niet te ver van de werkelijkheid te zullen blijven, wanneer ik aanneem dat aan-

vankelijk door de zorg van de Intendance zullen moeten worden verpleegd 10,000 officieren en minderen en 1500 paarden.

Volgens het Voorschrift betreffende de verpleging van de landmacht in tijd van oorlog wordt voor ieder officier en minder militair, die deel uitmaakt van de troepen te velde, behalve het zoogenaamde reserve-ration, één ration levensmiddelen, en voor ieder officers- en troepenpaard een reserve-ration van 3 kilogram haver, gerst of rogge medegevoerd. Aangezien het reserve-ration bij verbruik zoodra mogelijk moet worden aangevuld, volgt hieruit, dat — bijaldien aangenomen wordt dat de troepen op den dag van afmarsch uit de garnizoenen ook in de hun aangewezen stellingen komen — door de Intendance er voor gezorgd moet worden, dat op den dag waarop de troepen hunne vredesgarnizoenen verlaten, in de aangewezen standplaatsen al dadelijk ter uitdeeling gered zijn levensmiddelen voor de behoeften van één dag, en fourage voor twee dagen. De levensmiddelen moeten dan dienen voor de voeding op den volgende dag, de fourage voor die op denzelfden en den volgende dag. Voor 10,000 man en 1500 paarden zijn dan noodig, indien alleen de hoofdbehoefte worden genoemd:

Voor de officieren en minderen (één ration).

4000 K.G. rundvleesch, of 2000 K.G. rundvleesch en
1500 K.G. spek,

7500 » brood,

225 H.L. aardappelen, of 50 H.L. gedroogde peulvruchten,

500 K.G. rijst,

200 » koffie,

300 » zout,

1000 » kaas,

100,000 » ligstroo,

50 M³ brandhout, waarbij nog niet gerekend is op
hout voor bivakvuren.

Voor de paarden (twee rations).

9000 K.G. hooi,

12,000 » stroo en

18,000 » haver.

Om nu eenig denkbeeld te geven van de massa, welke door

de opgenoemde hoeveelheden levensbehoeften gevormd worden, mogen de hierna volgende opgaven dienen.

Rundvleesch. Voor het verstrekken van 4000 K.G. rundvleesch moeten ongeveer 20 runderen geslacht worden. Men rekent voor het slachten, afhakken, ter uitdeeling gereed maken enz. van 4 stuks vee noodig te hebben 5 slachters, waarvan één meesterknecht; voor 20 runderen moeten dus werkzaam gesteld worden 5 meesterknechts en 20 slachters.

Spek. Een volwassen varken levert gemiddeld 50 KG. spek; voor de benoodigde hoeveelheid van 1500 KG. moet dus het spek van ongeveer 30 varkens dienen.

Brood. In een onderwetschen oven — zooals die ten platten lande en in nagenoeg al onze militaire bakkerijen gebruikt wordt — kunnen ongeveer 180 brooden van 1.5 KG. te gelijk gebakken worden, terwijl gerekend mag worden op niet meer dan 8 baksels in 24 uur, indien onverpoosd — dat is dus met eene dag- en nachtploeg — doorgewerkt wordt. Voor het bakken van 10.000 rations of van 7500 KG. brood, zijn dus 4 dergelijke ovens noodig, voor de bediening waarvan gerekend moet worden op 4 meesterknechts en 24 bakkers.

Wordt het brood van elders aangevoerd, dan heeft men voor het vervoer 10 transportwagens noodig.

Aardappelen. 225 Hectoliter aardappelen vertegenwoordigen een gewicht van 15000 KG., of van 15 wagenladingen van 1000 KG.

Ligstroo. 100.000 KG. stroo, gebonden in bossen, nemen eene ruimte in van ruim 180 M³; voor het vervoer van die hoeveelheid zijn minstens 125 vierradige voertuigen noodig.

Fourage. 9000 KG. hooi en 12000 KG. stroo, gebonden in bossen, nemen respectievelijk eene ruimte in van 14 en 22 M³, en 18000 KG. haver eene van 40 M³; in het geheel komt men dus voor de fourage op 76 M³.

Wanneer men nu aanneemt, dat de Intendance van de Divisie — die in vredetijd uit één hoofdofficier en één kapitein, in oorlogstijd echter uit één hoofdofficier en twee kapiteins bestaat — bij machte is, om in haar geheel op den eersten mobilisatiedag naar het terrein te vertrekken, alwaar de divisie

voorloopig samengetrokken wordt, dan heeft zij hoogstens 3 à 4 dagen tot hare beschikking, om de genoemde hoeveelheden levensmiddelen aan te schaffen, op geschikte punten te doen bijeenbrengen en voor de uitgifte aan de troepen te doen gereedmaken. Het spreekt van zelf, dat zij voor al de daarvoor te verrichten werkzaamheden van de hulp der burgerbevolking gebruik zal maken, doch gesteld, dat zij daarbij geene bezwaren ondervindt — ofschoon die talrijk en zeer groot kunnen zijn — dan is het haar, zelfs in eene landstreek waarin al wat noodig is ook aangetroffen wordt, ten eenenmale onmogelijk, om de verpleging van de divisie naar behooren te verzekeren, wanneer zij, bij de volvoering van hare taak, niet dadelijk wordt bijgestaan door militair verplegingspersoneel. De door dat personeel te verrichten diensten zullen alsdan hoofdzakelijk moeten bestaan in het beheeren en het houden van toezicht op het verzamelen van de door de Intendance aangeschafte verpleegbehoeften, in de zorg voor het bijeenbrengen dier behoeften op de door de Intendance aangegeven plaatsen, in het ter distributie gereed maken of doen maken van het aangeschafte enz.

Heeft bijv. de Intendance vee aangeschaft, dan moet zij de zorg voor het stallen en het verzorgen van dat vee, en voor het in gereedheid brengen van de slachtplaatsen aan de verplegingstroepen kunnen overlaten; eveneens zal dat moeten geschieden voor het aanleggen van verbruiksmagazijnen voor levensmiddelen en voor fourage, zoomede voor het rationneren van de fourage, voor het in gebruik nemen en, zoo noodig, uitbreiden van door haar aangewezen particuliere bakkerijen, voor het verzamelen van transportmiddelen enz. enz. Bovendien zal het in vele gevallen noodig zijn, militaire bakkers en slachters in de particuliere inrichtingen werkzaam te stellen.

Bij de beoordeeling van de diensten, welke van de verplegingstroepen moeten worden gevorderd, dient men voorts vooral in het oog te houden, dat al de verplegingsbehoeften ten behoeve van eene divisie op oorlogsvoet, zelfs in de meest welvarende landstreken, bijna nimmer verkregen kunnen worden uit de plaatsen, welke door die divisie bezet worden. In verreweg de meeste gevallen zal een groot gedeelte dier behoeften

van elders moeten worden aangevoerd, en wanneer nu die aanvoer nitsluitend uit omliggende gemeenten kan geschieden, dan verkeert men voorzeker reeds in zulke gunstige omstandigheden, dat daarop wel nimmer gerekend zal mogen worden.

Ik zal er verder wel niet op behoeven te wijzen, dat de zorg voor de verpleging dagelijks terugkeert, en de moeilijkheden om in al de behoeften van troepen en paarden te voorzien ook met den dag grooter worden. Wel meen ik er de aandacht op te moeten vestigen, dat de Intendance, bij het treffen van hare regelingen en voorzieningen voor de verpleging, bedacht moet zijn op de mogelijkheid, of liever waarschijnlijkheid, dat de divisie slechts zeer korten tijd in hare voorloopige opstelling blijft. Om bij plotselinge veranderingen in de dislocatie van de troepen toch voor de geregelde verpleging van man en paard te kunnen zorg dragen, dient de Intendance dan ook zoodra mogelijk tot het oprichten van één of meer mobiele magazijnen over te gaan, en dat zij daarvoor weder de beschikking moet hebben over verplegingspersoneel, zal wel niet betoogd behoeven te worden.

Blijkt het dus, dat de verplegingstroepen, ingeval van mobilisatie, bij het leger te velde dadelijk in dienst moeten worden gesteld, hetzelfde kan men zeggen van de verplegingstroepen, welke alsdan bij het bezettingsleger werkzaam moeten zijn. Om dit laatste in te zien, behoeft men slechts te denken aan het groote belang hetwelk er in gelegen is, om de versterkte plaatsen zoo spoedig mogelijk te kunnen approviandeeren, althans van een noodvoorraad te voorzien. Wel komt het mij voor, dat de verplegingstroepen van het bezettingsleger, in tegenstelling van die van het veldleger, niet dadelijk op volle oorlogssterkte behoeven uit te rukken. Doch, hoe dit ook zij, zeker is het, dat indien de verplegingstroepen op het oogenblik, waarop gemobiliseerd wordt, nog geformeerd moeten worden, zij niet tijdig in functie kunnen worden gesteld. Het onvermijdelijk gevolg daarvan zal dan zijn, dat het leger van meet af aan onvoldoende verpleegd wordt, en het aldus al dadelijk in een toestand zal verkeeren, die te gevaarlijker moet worden geacht, wijl het nagenoeg geheel samengesteld zal zijn uit mannen, die nog

nimmer de ontberingen van den oorlog hebben leeren kennen.

Is het derhalve reeds om deze reden noodzakelijk afdeelingen verplegingstroepen in de vredesorganisatie van het leger op te nemen, nog een andere overwegende reden kan daarvoor aangevoerd worden. Evenmin toch als men zich kan voorstellen, dat een oorlog met ongeoefende soldaten kan worden gevoerd, evenmin mag men aannemen, dat de dienst der verpleging kan worden opgedragen aan personen, die te voren niet voor die taak zijn opgeleid. Wel is waar, zullen de verplegingssoldaten bij voorkeur worden gekozen uit personen, die reeds in de burgermaatschappij het bakkers- of het slachtersbedrijf hebben nitgeoefend, maar ook wanneer die personen volledig in een van beide vakken bedreven zijn, dan kunnen zij nog niet als geschikte verplegingssoldaten beschouwd worden. Laat men door twee bakkers of door twee slachters een wagen met hooi, stroo of brandhout opladen, dan kan men er zeker van zijn, dat indien die personen niet bekend zijn met dat werk, de wagen niet alleen eene te geringe lading zal verkrijgen, doch ook gedurende het vervoer een gedeelte er van zal verliezen, of wel geheel zal omkantelen en aldus gedurende korteren of langeren tijd den weg voor volgende voertuigen zal versperren. Tot welke categorie — bakkers of slaggers — de verplegingssoldaten ook behooren, allen moeten, willen zij voor hunne taak in oorlogstijd geschikt zijn, voldoende bedreven zijn in den magazijnsdienst, in het afwegen, afmeten en opstapelen van verplegingsbehoefden, in het op- en afladen van voer- en vaartuigen, in het verzorgen van slachtvee, het rationneeren van fourage enz. Bovendien moeten bijv. de bakkers in staat zijn, om ovens en kneedwerktuigen van verschillende stelsels te bedienen, om met geringe middelen tijdelijke ovens te vervaardigen enz.

Dit alles kan niet anders dan door stelselmatige oefeningen, zoowel in de vredesgarнизoenen als bij manoeuvres, verkregen worden, maar om deze vruchtdragend te kunnen doen zijn, is het noodig, de verplegingssoldaten tot afzonderlijke in vredestijd gevormde afdeelingen te vereenigen. Vormen die troepen een integreerend gedeelte van het leger, dan behoeft het bepaalde in § 8 van het »Voorschrift tot het houden van veldmanoeuvres,"

dat de leider der oefeningen elke geschikte gelegenheid moet aangrijpen, om te bevorderen, dat de manoeuvres het beeld van den werkelijken oorlog zoo dicht mogelijk naderen, met opzicht tot de verpleging van de troepen geen doode letter meer te zijn; de wijze, waarop de verpleging thans bij die oefeningen moet worden geregeld, leidt er slechts toe, om zoowel bij de aanvoeders als bij de Intendanten zeer onjuiste begrippen te doen ontstaan omtrent de bezwaren, welke aan het verplegen van grootere troepenafdeelingen verbonden zijn, en de moeilijkheden, waarmede men alsdan te kampen heeft.

Wat betreft de personen, die bij de uitoefening van den verplegingsdienst met enig gezag moeten worden bekleed — de officieren en het kader — deze moeten uit den aard der zaak aan hoogere eischen beantwoorden dan de minderen, en o. a. moeten zij ook bekend zijn met de wijze waarop verplegingsvoorraden moeten worden beheerd en verantwoord, zoomede met de middelen, welke tot het in goeden staat bewaren dier voorraden moeten worden aangewend.

Terwijl ik mij voorstel hierna eenige mededeelingen te doen omtrent de organisatie, welke, naar mijne meening, aan de verplegingstroepen bij ons te lande zonde moeten worden gegeven, en daarbij dan tevens de indeeling dier troepen, zoomede de regelingen voor de door hen te verrichten diensten wensch te behandelen, komt het mij noodig voor eerst eenige andere onderwerpen te bespreken, welke mede gerekend kunnen worden tot de voorbereiding van de verpleging in oorlogstijd te behooren.

Al heeft de Intendance van af het oogenblik, waarop gemoobiliseerd wordt, de beschikking over een voldoende getal goed geoefende verplegingstroepen, toch zal zij in zeer vele gevallen niet bij machte zijn, in de behoeften van de troepen naare eisch te voorzien, tenzij zij kan rekenen op aanvoer van de benoodigdheden, welke niet of in onvoldoende hoeveelheid in de bezette landstreek aangetroffen worden. Hoe zal het bijv. aan de Intendance eener divisie mogelijk zijn, om dagelijks de 5100 KG. meel te verkrijgen, die noodig zijn voor het bakken van

10000 rations brood, het hoofdvoedsel van den soldaat, en hoe zal zij in landstrecken met een kleinen veestapel aan fourage voor de paarden komen.

Als voorbereiding tot den oorlogstoestand worden dan ook bij nagenoeg alle legers in vreedstijd belangrijke voorraden verplegingsbehoeften onderhouden, welke hoofdzakelijk bestemd zijn voor de voorziening in de eerste behoeften van de gemobiliseerde troepen, alsmede voor de approviandeering van de bij een eventueelen oorlog meest bedreigde versterkte plaatsen. Die voorraden bestaan in den regel uit graan, meel, beschuit, geconserveerde levensmiddelen, rijst, gedroogde penlvruchten, fourage enz., en zijn opgelegd in militaire verplegingsinrichtingen, welke, zoo eenigszins mogelijk, tevens dienstbaar worden gemaakt aan de verpleging van het leger in vreedstijd, zoomede aan de opleiding van de verplegingstroepen en aan het productief maken van den arbeid, welke door die troepen kan worden verricht.

Wat het graan en meel betreft, zelfs in die staten, alwaar de graanproductie gelijken tred houdt met de behoeften der bevolking, of alwaar meer graan wordt verbouwd dan in gewone tijden noodig is, blijft men niet in gebreke oorlogsvoorraden van beide producten te onderhouden, en terecht wordt daar dan ook begrepen, dat indien met het aanschaffen van die voorraden gewacht wordt tot op het oogenblik waarop gemobiliseerd wordt, er alle kans bestaat, dat het benoodigde niet tijdig wordt verkregen.

Daar waar de productie van graan in gewone tijden onvoldoende is voor de behoeften van de bevolking, en derhalve door invoer in het ontbrekende moet worden voorzien — zooals bij ons te lande -- bestaat des te meer aanleiding tot het opleggen van bedoelde voorraden, en moet er nog op worden gerekend, dat het opgelegde zeer waarschijnlijk niet alleen moet dienen voor de *eerste* behoeften van het gemobiliseerde leger, doch ook noodig kan zijn om in *volgende* behoeften te voorzien. Voorts mag in die staten niet uit het oog worden verloren, dat bij het nitbreken van een oorlog, waarbij het eigen land niet of niet terstond betrokken is, het geenszins tot de

onmogelijkheden behoort, dat de uitvoer van graan in verschillende staten verboden wordt. Heeft men alsdan verzuimd, om tijdig het noodige te verzamelen, dan kan men, ingeval later de politieke toestand tot het deelnemen aan den oorlog, of althans tot het doen van voorbereidingen daarvoor, mocht aangeleiding geven, in groote moeilijkheden geraken.

Staat het dus vast, dat voor de behoeften van het leger in tijden van oorlog graan of graan en meel in voorraad moeten zijn opgelegd, een onmiddellijk gevolg daarvan is, dat men in staat moet zijn het opgelegde in goeden toestand te onderhouden en op bepaalde tijden te vernieuwen. Zelfs bij de beste voorzorgsmaatregelen toch gaat het graan na verloop van zekeren tijd tot bederf over, terwijl meel betrekkelijk spoedig de eigenschappen verliest, die het voor de broodbereiding geschikt doen zijn. Er moet dus gelegenheid bestaan, om het opgelegde geregeld te verbruiken, en uit den aard der zaak kan dat op geene betere wijze geschieden dan door het in exploitatie hebben van inrichtingen, waarin de genoemde grondstoffen worden verwerkt, derhalve van militaire meelmolens en bakkerijen.

Meermalen is er, vooral van niet militaire zijde, op aangedrongen, om het brood ten behoeve van het leger in vreedstijd door particulieren te doen leveren. Als reden daarvoor wordt dan opgegeven in de eerste plaats het feit, dat de militaire industrie niet met de particuliere industrie kan wedijveren, en in de tweede plaats de omstandigheid, dat men om overtuigd te zijn dat aan den soldaat goed en voedzaam brood wordt verstrekt, in den tegenwoordigen tijd niet meer tot militaire bakkerijen zijne toevlucht behoeft te nemen. Behalve toch dat de meelbereiding thans nagenoeg geheel in handen is van de grootindustrie, wier belang medebrengt een in alle opzichten goed product te vervaardigen, zijn ook de middelen tot het onderzoek van het meel en het brood in die mate verbeterd en vereenvoudigd, dat tegenwoordig met een betrekkelijk gering, doch deskundig toezicht volstaan zou kunnen worden, om de zekerheid te erlangen, dat het door de particuliere industrie voortgebrachte aan de daaraan te stellen eischen beantwoordt.

Al zijn nu die beide argumenten geheel juist, toch kunnen

de militaire bakkerijen en meelmolens niet worden gemist, niet alleen om de reeds genoemde redenen, doch ook om het personeel op te leiden en werkzaam te stellen, hetwelk bestemd moet worden om als bakkers bij het leger te velde te worden ingedeeld of in versterkte plaatsen dienst te doen, verder om daar waar dit noodig blijkt, verstrekkingen van brood aan de gemobiliseerde troepen te kunnen doen, en eindelijk tot het verkrijgen van de beschikking over materieel, hoofdzakelijk verplaatsbare ovens, dat voor in oorlogstijd tijdelijk op te richten bakkerijen noodig kan zijn, en bij eene eventueele mobilisatie niet dadelijk kan worden verkregen.

Bij het exploiteeren van militaire bakkerijen en meelmolens moet er natuurlijk naar gestreefd worden, om van die inrichtingen zooveel doenlijk dezelfde financieele uitkomsten te verkrijgen, als dat aan de particuliere industrie mogelijk is. Zoo is het bijv. een eerste vereischte, dat die inrichtingen niet alleen wat het materieel betreft aan de eischen des tijds beantwoorden, maar ook dat aan het hoofd er van personen zijn geplaatst, die met het bakkers- en het molenaarsbedrijf en de aanverwante vakken ten volle vertrouwd zijn.

Verder dient er mede rekening te worden gehouden, dat, in het algemeen, bakkerijen ingericht tot het bakken van groote hoeveelheden brood, het meest economisch werken, mits er voor gezorgd wordt, dat in die groote inrichtingen hoeveelheden worden vervaardigd, die met het vermogen der ovens overeenstemmen. Daar waar over voldoende middelen van versneld vervoer kan worden beschikt, is het dus wenschelijk, om, bijaldien althans de verpleging in oorlogstijd daardoor niet zoude kunnen worden geschaad, de militaire bakkerijen voor verschillende garnizoensplaatsen te doen dienen.

Ten onzent bestaan 18 militaire bakkerijen, waarvan er slechts 7 gelegen zijn in het door de verdedigingsliniën ingesloten gedeelte des lands. Bovendien bevindt zich te *Helder* eene bakkerij voor de marine, waaruit ook de aldaar in bezetting zijnde troepen van de landmacht worden voorzien. Sommige van de garnizoenen, alwaar geene militaire bakkerij is gevestigd, ontvangen het brood uit de meest nabij gelegen

bakkerij, in andere daarentegen wordt de levering van het brood nitbesteed, of wordt het benoodigde uit de hand aangekocht. Zoo ontvangt het garnizoen van *Assen* zijn brood uit de militaire bakkerij te *Groningen*, dat van *Middelburg* uit die te *Vlissingen*, dat van *Doesburg* uit die te *Arnhem* enz., en wordt te *Willemstad*, *Hellevoetsluis* en *Brielle* de levering in het openbaar aanbesteed, terwijl te *Schoonhoven* en te *Kampen* het benoodigde uit de hand wordt aangekocht. Slechts in ééne van de grootere garnizoensplaatsen, nl. *Amersfoort*, wordt het brood bij onderhandsch contract door eene particuliere broodfabriek geleverd.

Als regel behoort te gelden, dat buiten de verdedigingsliniën slechts zooveel militaire bakkerijen gevestigd moeten zijn, als ter verzekering van de verstrekking van het brood aan de troepen in de verschillende garnizoensplaatsen strikt noodig is. De standplaatsen dier inrichtingen moeten voorts zoodanig gekozen zijn, dat zij desvereischt ook kunnen worden bestemd voor het doen van verstrekkingen aan het buiten de liniën opereerende veldleger, terwijl bovendien de gelegenheid geopend moet blijven, om de in de bedoelde inrichtingen aanwezige voorraden, zoomede de bakkersgereedschappen en het overige verplaatsbare materieel, in tijds in veiligheid te kunnen brengen.

Verschillende buiten de verdedigingsliniën gelegen bakkerijen zouden dan ook opgeheven moeten en kunnen worden, waarvoor naar mijne meening in aanmerking zouden moeten komen die te *Groningen*, *Harderwijk*, *Deventer*, *Vlissingen*, *Maastricht*, *Arnhem* en *Nijmegen*, terwijl daarentegen te *Amersfoort* eene bakkerij opgericht zoude moeten worden.

Aldus zouden buiten ds verdedigingsliniën 5 militaire bakkerijen gevestigd blijven, en wel te *Amersfoort*, *Bergen op Zoom*, *Breda*, *'s-Hertogenbosch* en *Leeuwarden*. De inrichting te *Amersfoort* acht ik vooral noodig, omdat genoemde plaats zeer gunstig gelegen is voor den aanvoer naar de afdeelingen van het veldleger, die bij een aanval uit het oosten buiten de verdedigingsliniën zijn opgesteld, terwijl er bovendien, indien slechts de noodige voorzorgsmaatregelen worden getroffen, geen gevaar voor bestaat, dat, ingeval de genoemde troepen genood-

zaakt mochten worden terug te trekken, de in die plaats opgelegde verplegingsvoorraden in 'svijands handen vallen. Wordt de bakkerij te *Amersfoort* voorzien van verplaatsbare ijzeren ovens, dan kan ook dit materieel bij tijds achter de *Nieuwe Hollandsche Waterlinie* in veiligheid worden gebracht, om elders nuttige diensten te bewijzen. De bakkerij te *Amersfoort* zou in vredetijd de garnizoenen te *Harderwijk*, *Zwolle*, *Kampen*, *Zutphen* en *Deventer* van brood kunnen voorzien. De voorraad meel, welke dientengevolge steeds in de bakkerij voorhanden moet zijn, kan in tijd van oorlog worden aangewend tot het bakken van het ten behoeve van het veldleger aan te voeren brood, zoodat de inrichting in elk geval bij eene eventueele mobilisatie niet al dadelijk van meel behoeft te worden voorzien.

Op ongeveer dezelfde gronden als ik te *Amersfoort* eene militaire bakkerij zoude willen opgericht zien, wensch ik de bestaande inrichtingen te *Bergen op Zoom*, *Breda* en *'s-Hertogenbosch* te behouden. Dat ik ook die te *Leeuwarden* wil behouden, vindt zijn grond in de omstandigheid, dat de bakkerij aldaar in vredetijd kan dienen voor de verstrekkingen van het brood aan de troepen te *Leeuwarden*, *Groningen* en *Assen*, terwijl, bij opheffing van de inrichting ingeval van mobilisatie, de daarin voorhanden meelvoorraad met het aanwezige materieel zonder bezwaar naar *Amsterdam* kan worden overgebracht, en het personeel, hetwelk in de inrichting werkzaam is geweest, alsdan kan worden gebezigd, om behulpzaam te zijn bij het ten behoeve van de stelling van *Amsterdam* verzamelen van verplegingsvoorraden uit de noordelijke provinciën.

Voor de wijze waarop ik, na de opheffing van de door mij genoemde bakkerijen, de broodvoorziening in vredetijd van het leger geregeld zou willen zien, veroorloof ik mij te verwijzen naar de daarop betrekkelijke bijlage van het verslag dezer voordracht. Uit die bijlage blijkt, dat ik ook de militaire bakkerij te *Hoorn* opgeheven, of althans buiten gebruik zoude willen zien gesteld. De reden daarvoor is, dat de sterkte van de bezetting van dit garnizoen in den regel te klein is, om aldaar met vrucht eene militaire bakkerij te kunnen exploiteeren, zoodat

de voorkeur moet worden gegeven aan het door een burgerbakker doen leveren van het benoodigde.

Te 's-Gravenhage is eene militaire stoom-meelfabriek gevestigd, welke het meel levert voor ongeveer $\frac{1}{3}$ van het leger. Voor het overige wordt het graan in particuliere molens vermalen.

Volgens het voorschrift omtrent de inrichting en het beheer van de militaire bakkerijen, moet in elke bakkerij steeds een voorraad meel aanwezig zijn voor de behoeften van eene maand, dat is dus zooveel als in gewone tijden noodig is, om verzekerd te zijn, dat het bedrijf in de inrichting geregeld kan worden voortgezet, ook wanneer de leveringen van het graan niet bij tijds plaats hebben, of vertraging bij het malen onderhouden wordt. Van graanvoorraden is in het Voorschrift slechts in zooverre sprake, dat aan de Toeziende chefs opgedragen is, er voor te zorgen, dat in de inrichtingen steeds een behoorlijke voorraad granen aanwezig is, ten einde zonder stoornis in den dienst te kunnen voorzien, ook dan wanneer een aanneemer in gebreke mocht blijven de hem toegewezen levering te volbrengen, of eene aanbesteding niet het gewenschte gevolg heeft.

Noch van graan, noch van meel bestaan dus bij ons te lande oorlogsvoorraden.

Amsterdam en niet 's-Gravenhage is de aangewezen standplaats voor eene militaire meelfabriek, die overigens niet voor enkele, maar voor alle militaire bakkerijen zoude moeten werken, en dus in de behoefte aan meel voor het geheele leger zoude moeten voorzien. Aldus zou er gelegenheid bestaan, om te *Amsterdam* eene vrij belangrijke hoeveelheid graan op te leggen, welke hoeveelheid geschat wordt op 80,000 H.L., indien gebruik gemaakt wordt van de gewone middelen tot het in goeden staat onderhouden van het graan, en nog veel grooter kan zijn, ingeval goed ingerichte graanbewaarders worden gemaakt.

Het beheer over de militaire bakkerijen moet, volgens het Kon. Besluit van 1891, worden gevoerd door officieren, gepensioneerde officieren, of wel onderofficieren, terwijl het toezicht over de genoemde inrichtingen opgedragen is aan de Intendanten in de Militaire Afdeelingen en van de divisien Infan-

terie. Elke Intendant heeft het toezicht over eene bepaalde groep bakkerijen, en wordt daarin, voor zooveel betreft de bakkerijen, die niet in zijne standplaats gevestigd zijn, in elke garnizoensplaats bijgestaan door een kwartiermeester.

Vóór 1891 waren gepensionneerde onderofficieren met het beheer belast. Deze stonden in geen dienstverband hoegenaamd, en in oorlogstijd kon men dus niet over hen beschikken, waartoe men trouwens niet licht zou zijn overgegaan, aangezien slechts enkelen van hen geacht konden worden nog in staat te zijn diensten, waarvoor meer dan gewone inspanning wordt gevorderd, te kunnen uitoefenen. Eischen van bekwaamheid werden aan hen niet gesteld.

Ofschoon nu niet kan worden ontkend, dat door de in 1891 ingevoerde regeling de *gelegenheid* is verkregen, om, met opzicht tot het beheer van de militaire bakkerijen uit een toestand te geraken, welke in vele opzichten te wenschen overlaet, moet hier al dadelijk worden bijgevoegd, dat sedert die regeling in werking trad, nog geen enkele stap tot verbetering is gedaan. Het beheer wordt nog steeds gevoerd door dezelfde categorie van personen, hoewel die thans in dienstverband staan, en te oordeelen naar de geringe bezoldiging, welke de administrateurs genieten — nl. van f 450.— tot f 350.— 's jaars — en naar de bepaling, dat de gepensionneerden bij de bakkerijen in militairen dienst hun pensioen gelijktijdig met de aan hunne betrekking verbonden geldelijke belooning genieten, schijnt het de bedoeling te zijn, de administrateurs op de tot dusverre gevolgde wijze te blijven recruteeren.

Wat het overige personeel betreft, dat in de militaire bakkerijen werkzaam is, dit bestaat uit: 1° sergeanten van politie, die den administrateur behulpzaam zijn in het uitoefenen van toezicht over de werkzaamheden in de inrichting, en op dezelfde wijze gerecruteerd worden als deze; en 2°. bakkers. Volgens het aangehaalde voorschrift worden in de eerste plaats burgers, bij voorkeur gewezen militairen, het bakkersbedrijf verstaande, als bakker in dienst genomen, terwijl indien dit noodig is — dat is dus wanneer men geene burgers kan krijgen — soldaten van de korpsen van het garnizoen met het bedrijf

van bakker bekend, als bakkers in dienst worden gesteld. Die militairen zijn dan vrijgesteld van alle diensten bij het korps, doch zij moeten zoo mogelijk om de drie maanden door andere geschikte soldaten worden vervangen.

Wanneer dus militairen bij de militaire bakkerijen werkzaam zijn, dan geschiedt dit alleen bij wijze van tijdelijke hulp, en niet, omdat men de noodzakelijkheid inziet, om over militaire bakkers te beschikken. De geheele regeling wijst er dan ook op, dat alleen met vredestoestanden rekening is gehouden, en wanneer bij mobilisatie de bomvrije bakkerijen in versterkte plaatsen in gebruik moeten worden genomen, dan schijnt men aan te nemen, dat de burgerbakkers van de militaire bakkerijen wel voor het bedienen van de ovens te vinden zullen zijn, hetgeen echter om gegronde redenen in twijfel moet worden getrokken.

Thans een enkel woord over het materieel bij onze militaire bakkerijen in gebruik. Bijna zonder uitzondering worden in die inrichtingen de meest primitieve ovens, welke men zich maar bedenken kan, gebruikt, dat wil zeggen ovens, die met hout gestookt worden, en waarvan de bakruimte tevens tot het stoken dient, zoodat na elk baksel op nieuw gestookt moet worden. Gezwegen van de zeer groote hoeveelheden brandstoffen, welke die ovens verbruiken, hebben zij o. a. nog het belangrijke nadeel, dat daarin bij onverpoosden arbeid in 24 uur niet meer dan 8 baksels kunnen worden gedaan, terwijl in denzelfden tijd bij een goed ingerichten oven met afzonderlijken vuurhaard op 20 baksels kan worden gerekend. Slechts in 3 van de 18 bakkerijen treft men nieuwerwetsche ovens aan, nl. te *'s-Gravenhage*, *Naarden* en *Arnhem*. De geringe capaciteit van de ovens in de overige militaire bakkerijen kan wel als eene van de hoofdoorzaken worden beschouwd, waarom op die inrichtingen, ingeval zij door hare ligging daartoe in staat zouden zijn, niet voor den aanvoer van brood aan het leger te velde zal kunnen worden gerekend.

Als regel moet gelden, dat alle militaire bakkerijen, doch vooral die, welke in oorlogstijd in aanmerking komen voor verstrekkingen buiten de standplaats, voorzien moeten worden

van nieuwerwetsche ovens, waartegen uit een geldelijk oogpunt niet het minste bezwaar kan bestaan, omdat, bij een doelmatig gebruik van die ovens, de kosten van aanschaffing geheel kunnen worden bestreden uit de bezuinigingen, die in enkele jaren op de brandstoffen verkregen worden. De bakkerijen, welke als het ware aangewezen zijn voor de aanvankelijke verstrekking van brood aan het buiten de liniën opereerende veldleger zouden de reeds aanwezige ouderwetsche ovens als reservematerieel kunnen behouden, doch bovendien van verplaatsbare ovens van nieuwere constructie voorzien moeten worden.

Ik wees er reeds op, dat militaire bakkerijen o. a. ook moeten dienen tot het verkrijgen van de beschikking over materieel — hoofdzakelijk verplaatsbare ovens — dat voor in oorlogstijd tijdelijk op te richten bakkerijen noodig kan zijn. Een enkel woord tot toelichting hierover.

Bij verschillende legers zijn veldbakkerijen ingedeeld. Deze hebben echter het groote nadeel van tot aanzienlijke vermeerdering van den trein aanleiding te geven, en dientengevolge de beweegbaarheid van het leger te verminderen. Om een denkbeeld te geven van de grootte van dit nadeel, moge dienen, dat een veldbakkerij, welke bij elk van de Fransche legerkorpsen is ingedeeld, 45 voertuigen en 162 paarden telt, behalve de paarden van het personeel der treinen, dat bij de bakkerij dienst doet.

In groote legers kunnen de veldbakkerijen nuttige diensten bewijzen, vooral in de tijdperken, waarin de strijdkrachten voor te leveren veldslagen geconcentreerd worden. In kleine legers daarentegen kunnen ze in den regel gemist worden; slechts in enkele gevallen toch, zouden ze bij deze nuttige toepassing kunnen vinden, en de alsdan te verkrijgen voordeelen wegen niet op tegen de nadeelen, die door de uitbreiding der treinen veroorzaakt zouden worden. Voor kleine legers is echter het bezit van enkele veldovens wel wenschelijk, doch alleen, om als reservematerieel te dienen. Deze ovens, welke dus niet bij het veldleger mogen worden ingedeeld, moeten tijdens den oorlog ter beschikking van de Intendance worden gesteld.

Met het materieel, waarover moet worden beschikt voor in

oorlogstijd tijdelijk op te richten militaire bakkerijen, bedoel ik evenwel minder de veldovens, die uit den aard der zaak eene zeer geringe capaciteit hebben, doch wel heb ik daarvoor het oog op de verplaatsbare ovens, die in de laatste jaren in verschillende modellen geconstrueerd werden en in particuliere bakkerijen toepassing hebben gevonden. Een verplaatsbare ijzeren heetwateroven kan in enkele uren afgebroken en op een wagen geladen worden, terwijl het weder in elkaar zetten van den oven mede in betrekkelijk korten tijd kan geschieden. Worden nu deze ovens, die bijna even voordelig werken als de gemetselde heetwaterovens, geplaatst in militaire bakkerijen, welke zeer waarschijnlijk bij of korten tijd na de mobilisatie van het leger opgeheven zullen worden, dan kan dit materiel dienen voor de bakkerijen, welke alsdan bijv. in de Nieuwe Hollandse Waterlinie en in de stelling van *Amsterdam* zullen moeten worden opgericht.

In verschillende versterkingen van de genoemde linie bevinden zich wel is waar homvrije ovens, doch deze zullen zeer waarschijnlijk meerendeels wel nimmer in gebruik worden genomen. Niet alleen toch, dat de in forten beschikbare ruimte in den regel onvoldoende is, om aldaar eene bakkerij in geregeld bedrijf te houden — men denke slechts aan de hoeveelheid brandstoffen, welke daarvoor noodig is — doch ook heeft het bezit van eene bakkerij ten gevolge, dat de veeltijds kleine bezetting met minstens 2 non-combattanten vermeerderd wordt, die echter wel in de verplegingssterkte mede tellen en bovendien op andere plaatsen betere diensten kunnen bewijzen. Daarbij komt, dat de bakkerijen in versterkte plaatsen bijna nimmer voor nevenliggende versterkingen kunnen dienen. Als regel moet dan ook worden aangenomen, dat kleine versterkte plaatsen in tijden van oorlog uit achterwaarts gelegen bakkerijen van brood moeten worden voorzien, terwijl voor de gevallen, dat de aanvoer van achteren mocht worden afgesneden of tijdelijk belemmerd, de verstrekkingen van brood moeten worden vervangen door die van besnuit uit den in de versterking opgelegden approviandeeringsvoorraad.

Bestaat echter de mogelijkheid, en is het te voorzien, dat de

versterkte plaats gedurende den oorlog ingesloten wordt, en is zij voor dat geval in zoodanigen staat van tegenweer, dat zij geruimen tijd aan een vijandelijken aanval kan weerstand bieden, dan verandert de zaak, en is het in vele opzichten aanbevelenswaardig, in die versterkte plaats eene bouvvrije bakkerij te vestigen. Het fort bij *Pannerden* verkeert bijv. in dat geval.

Van de overige levensmiddelen, welke in verschillende legers voor de behoeften in tijd van oorlog zijn opgelegd, moet in de eerste plaats de beschuit worden genoemd. De noodzakelijkheid van het bezit van een legervoorraad beschuit of van eenig ander surrogaat voor brood, dat niet aan spoedig bederven onderhevig is, schijnt in den laatsten tijd bij ons te lande te zijn ingezien. Zoowel op de oorlogsbegroting voor dit jaar, als op die voor het volgende jaar is toch eene som van f 16000.— uitgetrokken tot het aanschaffen van beschuit, noodig om als noodvoorraad in versterkte plaatsen te dienen, en om de troepen bij mobilisatie van een reserve-ration levensmiddelen te kunnen voorzien. Overigens kan ik niet mededeelen, of reeds tot het aanschaffen er van is overgegaan, en evenmin welke plannen omtrent de verdeeling van den voorraad bestaan. Ik wil er mij dan ook toe bepalen met te wijzen op het groote belang, gelegen in eene doelmatige verdeeling van den voorraad en in het nemen van voorzorgsmaatregelen tegen het bederven van het opgelegde.

Vervolgens komen de zoogenaamde gewone levensmiddelen, waarvan bij ons leger voorraden — bestaande uit rijst, boonen en erwten — in de garnizoensmagazijnen van levensmiddelen worden aangetroffen. Slechts op sommige tijdstippen van het jaar vormen die voorraden echter noemenswaardige hoeveelheden. De aanvulling toch van het verbruikte geschiedt op het einde van elk kwartaal, als wanneer zooveel wordt ontvangen als noodig is, om te kunnen voorzien in de behoeften van het volgend kwartaal, vermeerderd met 14 dagen. Tegen het einde van elk kwartaal zijn de voorraden dus zeer gering, zelfs zóó,

dat indien alsdan mocht worden gemobiliseerd, er ter nauwer-nood genoeg zal zijn, om aan de troepen, bij vertrek uit het garnizoen, het door hen mede te voeren ration levensmiddelen, althans voor zooveel betreft de soorten, welke in de magazijnen zijn opgelegd, te kunnen verstrekken. Doch al waren de opgelegde voorraden grooter, dan nog zou men daarmede voor de verpleging in oorlogstijd niet veel doen.

Behalve toch, dat de meeste buiten de liniën gelegen garnizoenen niet de aangewezen plaatsen zijn tot het opleggen van oorlogsvoorraden, is het beheer van en het toezicht over de garnizoensmagazijnen van levensmiddelen zoodanig geregeld, dat die inrichtingen alleen in vreedstijd ten behoeve van de verpleging van het leger kunnen dienen. De genoemde magazijnen worden namelijk beheerd door kwartiermeesters van de voedingscommissiën, die evenwel tot de korpsen van het garnizoen behooren en dus bij mobilisatie hun korps of hunne aangewezen bestemming moeten volgen. Zoodra gemobiliseerd wordt, zijn de magazijnen derhalve zonder beheerder. Voegt men daarbij dat ook de voorzitter en de leden van de voedingscommissiën hunne betrekking in die commissiën bij mobilisatie moeten neerleggen, zoodat dus ook het toezicht over de genoemde inrichtingen alsdan wordt opgeheven, dan zal het wel duidelijk zijn, dat voor oorlogstijd niet op de magazijnen van levensmiddelen, zooals die thans zijn ingericht, zal mogen worden gerekend. Toch zal het wel niet in twijfel kunnen worden getrokken, dat vele dier inrichtingen, bijv. die, gevestigd te *Utrecht* enz., alsdan belangrijke diensten zouden kunnen en ook zullen moeten bewijzen. Om dat te kunnen verkrijgen, zou echter eene algeheele verandering moeten worden gebracht zoowel in de wijze, waarop de levensmiddelen ten behoeve van de hierbedoekte magazijnen worden aangeschaft, als in die, waarop het beheer en het toezicht over die inrichtingen worden uitgeoefend.

De aanschaffing van de levensmiddelen geschiedt thans door middel van openbare aanbestedingen, die jaarlijks door den Hoofdintendant worden gehouden. De leveringen hebben eenmaal in de drie maanden plaats, nadat de te leveren hoeveelheden te voren door eene commissie op de door de aannemers aan-

gewezen plaatsen zijn gekeurd. Het goedgekeurde wordt door de zorg van de aannemers naar de garnizoenen verzonden, en aldaar door de voedingscommissiën in ontvangst genomen.

Behalve dat nu deze wijze van aanschaffen in het groot zeer dikwijls in de praktijk aanleiding geeft tot moeilijkheden van allerlei aard, die het stelsel in de toepassing hoogst ingewikkeld kunnen maken, levert zij ook geene geldelijke voordeelen op, omdat de aanbestedingsprijzen, al hebben deze betrekking op groote leveringen, om verschillende redenen niet of slechts zeer weinig lager kunnen zijn, dan betaald zou moeten worden, bijaldien de levensmiddelen per garnizoen worden aangeschaft.

Met deze en andere bezwaren zou men echter vrede kunnen hebben, indien door het stelsel aanleiding werd gegeven tot eene regeling, welke niet alleen voor vreedstijd geldt, doch ook aan de voorbereiding tot de verpleging in tijden van oorlog ten goede komt en bovendien in die tijden behouden kan blijven. Dat dit laatste echter geenszins het geval is, kan worden afgeleid uit den inhoud van Art. 9 van het voorschrift betreffende de verpleging van de landmacht in tijden van oorlog. Daarin toch is voorgeschreven, dat het bijeenbrengen en aanvullen van den voorraad in de centrale verplegingsmagazijnen — die, volgens art. 6 van het voorschrift, bij mobilisatie moeten worden opgericht — alsmede het toevoeren van voorraad naar de vaste- en tijdelijke-, of door middel van de mobiele verbruiksmagazijnen, volgens de aanwijzingen van den Hoofdin-tendant, door de zorg van de Intendanten in de militaire af-deelingen moeten geschieden. Indien men zich nu rekenschap geeft van de moeilijkheden, verbonden aan het bij mobilisatie tot stand brengen van de genoemde centrale magazijnen, en vooral aan het aanschaffen en verzamelen van de daarin op te leggen voorraden, dan ziet men ook in, dat willen die inrich-tingen alsdan werkelijk in het leven kunnen worden geroepen, het een eerste vereischte is, dat de genoemde Intendanten reeds in tijd van vrede in staat worden gesteld, om met de in hunne afdeeling gevestigde groothandelaars, fabrikanten enz. handels-betrekkingen aan te knopen, en om de hulpbronnen voor de verpleging, welke daarin aangetroffen worden, te leeren kennen.

De gelegenheid daartoe kan hun op geene betere wijze worden gegeven, dan door hen reeds in vreedestijd met het aanschaffen van levensmiddelen ten behoeve van de troepen in die afdeeling te belasten.

Voor elk garnizoensmagazijn van levensmiddelen zou een minimum- en een maximumvoorraad van levensmiddelen moeten worden vastgesteld, terwijl de Intendanten in de Afdeelingen er voor verantwoordelijk zouden moeten zijn, dat de werkelijk aanwezige voorraden binnen de door het minimum en het maximum aangegeven grenzen blijven. Zoowel om deze reden, als omdat zij hun invloed moeten kunnen doen gelden op al wat betrekking heeft op het in goeden staat onderhouden van het opgelegde, en, in het algemeen, op de dienstverrichtingen in de magazijnen, is het noodig, dat zij ook het toezicht over de in hunne afdeeling gevestigde magazijnen van levensmiddelen verkrijgen.

Voorts zou het beheer over die magazijnen, evenals dat van de overige verplegingsinrichtingen, aan deskundige onderofficieren moeten worden opgedragen.

Bij het bepalen van de minimum- en maximumvoorraden, zoude niet alleen rekening moeten worden gehouden met de behoeften in vreedestijd van de troepen in het garnizoen, doch ook met de eventueele bestemming van het betrokken magazijn ingeval van mobilisatie of in oorlogstijd.

Wil men van de Intendanten in de Militaire Afdeelingen verwachten, dat zij, bij het ontstaan van oorlogsgevaar of bij het uitbreken van een oorlog, in korten tijd eenigszins belangrijke hoeveelheden verpleegbehoefden verzamelen, dan moeten zij in vreedestijd zoo volledig mogelijk in de gelegenheid worden gesteld, zich daarvoor voor te bereiden. Met opzicht tot de wijze, waarop zij de voor de garnizoensmagazijnen noodige levensmiddelen wenschen aan te schaffen, behooren zij dus zoo min mogelijk beperkt te worden en aan hen dient dan ook de volle vrijheid te worden gegeven, om, naar gelang van omstandigheden aankopen te doen, of wel aanbestedingen te houden. Ook in het bepalen van de tijdstippen voor de te houden aanbestedingen of aankopen, en in het regelen van de verdeling

der aangeschafte artikelen over de verschillende magazijnen, zouden zij geheel vrij moeten zijn.

Voorts zouden zij het recht moeten hebben, om bij de magazijnen zelf aankopen te laten doen van voorraden van sommige artikelen, die voordeeliger garnizoens- dan afdelingsgewijze in het groot kunnen worden aangeschaft, of zich daartoe meer leenen.

De garnizoensmagazijnen van levensmiddelen zouden derhalve niet alleen de behoeften moeten bevatten, die daaruit thans ontvangen worden, maar zooveel mogelijk al de artikelen, welke de soldaat voor zijne voeding noodig heeft, met uitzondering van het vleesch, dat uit de militaire slachterijen ontvangen of door aannemers geleverd zoude moeten worden. Aldus zouden de gemobiliseerde troepen, bij vertrek uit het garnizoen, uit het magazijn van het volledige mede te voeren ration kunnen worden voorzien, en zou er zelfs niet het minste bezwaar tegen bestaan, om hen alsdan voor twee dagen levensmiddelen te verstrekken, een maatregel, welke, naar mijn inzien, alle aanbeveling verdient, zelfs wanneer men verplicht zou zijn, den man één van beide rations zelf te doen dragen (1).

(1) Bij het Duitse leger draagt de soldaat voor 3 dagen levensmiddelen tot een totaal gewicht van 2.676 KG. In Oostenrijk draagt hij twee volle rations tot een gewicht van 2.284 KG., en bovendien één reserve-ration, wegende 0.796 KG.; derhalve 3.08 KG. In Frankrijk draagt de soldaat voor 2 dagen beschnit, geconserveerd vleesch en gecondenseerde soep, en voor 4 dagen kleine vivres (rijst, gedroogde groenten, zout, suiker en gebrande koffie) tot een totaal gewicht van 2.5 KG. Van de kleine vivres zijn twee rations bestemd, om tijdens het concentratietijdperk te worden gebruikt en niet aangevuld te worden, zoodat de man daarna in het geheel voor twee dagen levensmiddelen tot een gewicht van pl. m. 2.3 KG. met zich medevoert. In Italië voert de soldaat te velde een reserve-ration levensmiddelen mede, hetwelk moet strekken voor de behoeften van twee dagen, en samengesteld is uit: 4 stuks beschnit (de Alpentroepen 5), elk van 200 gram, 40 gram zout en 2 bussen verduurzaamd vleesch, elk van 220 gram; het totaal gewicht bedraagt dus 1.28 KG.

Volgens onze voorschriften draagt de man alleen het reserve-ration, en wordt het ration gewone levensmiddelen op de transportmiddelen van de compagnieën, eskadrons of batterijen medegevoerd. Volgens de bepalingen van het Kon. Besluit van 23 November 1880, n° 25, is het reserve-ration samengesteld uit: 0.25 KG. rookworst of 0.2 KG. kaas, en 0.5 KG. beschnit of 0.75 KG. munitiebrood. Tot den ten behoeve van het leger opgelegden voorraad ver-

Tot de verplegingsinrichtingen bij ons te lande behooren ook nog de militaire slachterijen, of liever de slachterijen onder eigen beheer. Deze inrichtingen zijn gevestigd te *'s-Gravenhage, Utrecht, Kampen, Maastricht, 's-Hertogenbosch, Middelburg en Breda*. De slachterijen leveren het vleesch voor de troepen, alsmede voor het militair hospitaal in de garnizoensplaats, alwaar zij gevestigd zijn. Bovendien dient de inrichting te *'s-Gravenhage* tevens voor de garnizoenen *Leiden* en *Delft*, die te *Kampen* voor het garnizoen te *Zwolle*, en die te *Middelburg* voor het garnizoen te *Flissingen*.

De militaire slachterijen zijn onder het toezicht gesteld van den Hoofddintendant en worden beheerd door de voedingscommissie ter plaatse. Meer in het bijzonder is het beheer opgedragen aan den luitenant-kwartiermeester, secretaris dier commissie, of wel, in groote garnizoenen, aan een luitenant-kwartiermeester, met wien alsdan de voedingscommissie versterkt wordt. Aan den beheerder is een onderofficier van een der troepenkorpsen van het garnizoen tot het houden van toezicht op de werkzaamheden in de slachterijen tot het verrichten van administratief werk toegevoegd.

De levering van het vee wordt in het openbaar of onderhands aanbesteed. De aannemer is verplicht er voor te zorgen, dat steeds eene vastgestelde hoeveelheid goedgekeurde runderen, berekend naar de behoeften van het garnizoen, in de stallen van de inrichting aanwezig zij; de voeding en de verzorging van het gestalde vee geschieden door zijne zorg. Voorts is hij belast met het slachten van het vee, zoomede met het afhakken en verdeelen van de geslachte runderen, welk een en ander geschiedt door personeel in zijnen dienst. In enkele militaire slachterijen zijn, behalve het personeel van den aannemer, nog eenige soldaten van de troepen van het garnizoen werkzaam.

Evenals de garnizoensmagazijnen van levensmiddelen zijn de duurzaamste levensmiddelen behoren evenwel ook busjes verduurzaamd vleesch, en het voornemen bestaat, deze busjes, welke elk 0.3 KG. vleesch bevatten, in vervanging van de rookworst of de kaas te verstrekken. Er wordt dus naar gestreefd, om het reserve-ration te doen bestaan uit 0.3 KG. geconserveerd vleesch en 0.5 KG. beschuit. Het gewicht van het busje medegerekend, komt men dan op een gewicht van 0.9 KG.

militaire slachterijen dus geheel ingericht voor voorzieningen van het leger uitsluitend in vreedetijd. Wordt gemobiliseerd, dan zijn de inrichtingen zonder beheerder en onderbeheerder. Bovendien worden de slachterijen niet gebruikt tot het opleiden van personeel, dat in oorlogstijd bij de slachterscolonnes van het leger te velde, of bij op te richten verplegingsinrichtingen zal moeten worden in dienst gesteld.

Zooals onze militaire slachterijen thans ingericht zijn, verdienen zij eigenlijk dien naam niet, want feitelijk is de aannemer de vleeschleverancier van het garnizoen, en wanneer men het contract, dat met hem gesloten wordt, vergelijkt met dat, hetwelk aangegaan wordt met een leverancier van vleesch in eene garnizoensplaats, alwaar geene militaire slachterij is gevestigd, dan blijkt, dat tusschen beider leverantiën hoofdzakelijk slechts daarin verschil bestaat, dat de aannemer van eene militaire slachterij verplicht is van de stallen en van de overige localiteit der inrichting gebruik te maken, terwijl de eigenlijke vleeschleverancier voor het slachten, zoomede voor het bewaren en uitdeelen van het vleesch, eigen lokalen moet bezigen, die intusschen door de voedingscommissie moeten zijn goedgekeurd. Om deze reden komt het mij dan ook voor, dat de slachterijen onder eigen beheer, welke meerendeels hun ontstaan aan het initiatief van troepenofficieren te danken hebben, op den tegenwoordigen voet gehandhaafd kunnen blijven, voor zooverre die inrichtingen namelijk niet voor de verpleging van het leger in tijd van oorlog behoeven te dienen, en alleen zon ik het toezicht er over, evenals dat over alle andere verplegingsinrichtingen, welke niet tot een korps behooren, aan de Intendanten in de Afdeelingen opgedragen willen zien. In elke afdeeling zou evenwel eene militaire slachterij moeten bestaan, waarvan het beheer aan een deskundig persoon is opgedragen, en waarbij uitsluitend militairen werkzaam zouden moeten zijn. Deze inrichtingen zouden kunnen worden gevestigd te *'s-Gravenhage*, *Utrecht* en *Breda*, terwijl zoowel om te verkrijgen, dat daarbij een voldoende getal militairen in dienst kan worden gesteld, als om daaraan die uitbreiding te kunnen geven, welke voor het doen van verstrekkingen in tijd van oorlog noodig kunnen zijn, de be-

doelde slachterijen in vreedetijd niet alleen zouden moeten dienen voor de voorziening in de behoeften van de troepen van het garnizoen, waarin zij gevestigd zijn, doch ook voor die van de troepen in verschillende omliggende garnizoensplaatsen. Zoo zou de inrichting te *'s-Gravenhage*, behalve voor de garnizoenen te *Leiden* en te *Delft*, ook nog kunnen dienen voor dat te *Haarlem*; die te *Utrecht* voor de garnizoenen *Gouda*, *Amersfoort* en *Harderwijk*, en die te *Breda* voor de garnizoenen *Geertruidenberg* en *Bergen op Zoom*.

Tot de verplegingsbehoefden, welke ten onzent nog voor de behoeften in tijd van oorlog worden opgelegd, behooren de voorraden verduurzaamde levensmiddelen. Deze voorraden zijn opgelegd in magazijnen, gevestigd in de standplaatsen van de Intendanten in de militaire afdeelingen en onder hun beheer gesteld, en voor zooveel betreft het verduurzaamd vleesch, bestemd voor de, bij mobilisatie aan de troepen te verstrekken reserve-rations, in de garnizoensmagazijnen van levensmiddelen. Volgens het daaromtrent bestaande voorschrift, worden de verduurzaamde levensmiddelen in den regel niet langer dan drie jaar in de magazijnen opgelegd, in verband waarmede jaarlijks ongeveer $\frac{1}{3}$ van den voorraad wordt vernieuwd. Het gedeelte dat vernieuwd moet worden, wordt naar de aanwijzingen van den Hoofdintendant aan de troepen verstrekt, om bij voorkeur bij manoeuvres of bij andere oefeningen te worden verbruikt. De zorg voor de aanschaffing van de verduurzaamde levensmiddelen is opgedragen aan de Intendanten in de Militaire Afdeelingen, die jaarlijks voor de levering van het benodigde eene onderhandsche aanbesteding houden. Tot deelneming aan die aanbesteding worden alleen nitgenoodigd vertrouwd fabrikanten, die in staat worden geacht de levering naar behooren te volbrengen. De vervaardiging van de te leveren hoeveelheden geschiedt onder voortdurend toezicht van Intendanten.

Eindelijk meen ik nog in het kort de aandacht te moeten vestigen op de fourage. De buitengewoon groote vermeerdering, welke het aantal paarden van het leger bij het op voet van

oorlog brengen onzer strijdkrachten moet ondergaan, heeft ten gevolge, dat vooral in de eerste dagen eener eventueele mobilisatie en concentratie van het leger, zeer groote behoefte aan voedsel voor de paarden zal bestaan. Toch schijnt het tot dusverre niet noodig te worden geacht, om van wege het Rijk voorraden fourage te onderhouden, of magazijnen in eigen beheer te hebben.

De levering van de fourage in de onderscheidene garnizoenen voor bereden troepen is opgedragen aan aannemers, die, na gehouden aanbesteding, telkens voor den tijd van één jaar worden aangewezen. De eenige waarborgen, welke het Rijk heeft voor het bij mobilisatie verkrijgen van de benodigde fourage ten behoeve van het leger, zijn gelegen in de bepalingen van het contract, volgens welke :

1°. de aannemer verplicht is, in zijne magazijnen een voorraad hooi, stroo en haver te hebben, die voor het tijdperk van 1 December tot 1 October het grootst is en voor dat tijdperk is vastgesteld op zooveel stroo, als noodig is voor de behoefte van minstens 14 dagen, en, in de garnizoenen *Arnhem, Breda, Deventer, 's-Hertogenbosch en Zutphen*, op zooveel hooi en haver als noodig is voor de behoefte van minstens 30 dagen, en in de overige garnizoenen voor de behoefte van minstens 14 dagen ; en

2°. de Minister van Oorlog het recht heeft, om den voorraad hooi, stroo en haver, bij vertrek van het garnizoen in de magazijnen van den aannemer aanwezig, geheel of ten deele ten behoeve van het Rijk tegen den aannemingsprijs over te nemen.

Dat voor de vijf genoemde garnizoenen grootere voorraden zijn vastgesteld dan voor de overige garnizoensplaatsen heeft klaarblijkelijk ten doel, om zekerheid te hebben, dat van uit die plaatsen fourage naar voorgeschoven detachementen cavalerie kan worden aangevoerd.

Op zich zelve is daar niets tegen, maar wanneer men er mede rekening houdt, dat aanvoer van fourage niet alleen voor voorgeschoven detachementen cavalerie, doch in vele gevallen ook voor de overige troepen van het veldleger noodig zal zijn, dan doet zich de vraag voor, waarom *Amersfoort*, en waarom de binnen de verdedigingsliniën gelogen standplaatsen van be-

reden wapens niet even zoo goed van dien grooteren voorraad zijn voorzien. Naar mijn inzien, zou men ten aanzien van *'s-Gravenhage* en *Utrecht* zelfs veel verder moeten gaan, en in die plaatsen ten allen tijde belangrijke hoeveelheden fourage in voorraad moeten hebben.

Eene andere vraag is deze, door wie moeten, bij vertrek van de troepen uit de garnizoenen, de voorraden fourage worden beheerd, indien de Minister van oorlog van het hem toegekende recht gebruik maakt, om de fourage, in de magazijnen van den aannemer aanwezig, ten behoeve van het Rijk over te nemen. Zooals de zaak thans geregeld is, hangt men geheel af van de welwillendheid van de aannemers en ik zou daarbij kunnen voegen, dat deze meerendeels feitelijk niet in staat zullen zijn, om voor den *snellen* aanvoer van eenigszins belangrijke hoeveelheden zorg te dragen. Daarvoor zouden zij gebruik moeten maken van hooi- en stroopersen, die zij in gewone omstandigheden niet noodig hebben en dan ook in den regel niet bezitten.

Naar mijne overtuiging kan de geregelde verstrekking van fourage ten behoeve van de paarden van ons leger alleen afdoende verzekerd worden door het bezit van fouragemagazijnen onder eigen beheer, waarin militair personeel werkzaam is gesteld, en waarvan die, welke bestemd kunnen worden tot het doen van verstrekkingen aan het leger te velde, voorzien zijn van al wat noodig is, om het hooi en, zoo noodig, ook het stroo in samengepersten toestand te kunnen vervoeren.

Ik meen hier nog dit te moeten bijvoegen, dat het stelsel, hetwelk ten onzent voor de voorziening in de fourage voor de paarden van het leger gevolgd wordt, reeds onder normale omstandigheden blijkt een zeer kostbaar stelsel te zijn. Wordt de fourage onder eigen beheer gevoerd, dan kan er voor gezorgd worden, dat het benoodigde door den groothandel en zeer zeker tegen geringeren prijs geleverd wordt dan thans het geval is. Opmerkelijk is het, dat de aannemers van fourage bijna immer dezelfde personen zijn, en er van eene algemeene concurrentie tusschen handelaars van fourage feitelijk geen sprake is. Bovendien is het Rijk reeds thans in verschillende garnizoenen —

zooals bijv. in 's-Gravenhage, Deventer, Haarlem en Amersfoort — verplicht de fouragemagazijnen aan de aannemers in huur of in bruikleen te geven, om te voorkomen, dat die leveringen niet eene soort monopolie worden van enkelen, die in het bezit zijn van bruikbare magazijnen.

In plaatsen, alwaar slechts geringe afdeelingen bereiden troepen, bijv. niet meer dan één eskadron, garnizoen houden, kan de levering van de fourage op de tot dusverre gevolgde wijze uitbesteed worden.

Dat de door mij gewenschte veranderingen in geen enkel opzicht als overdreven kunnen worden beschouwd, moge blijken uit de volgende beknopte beschrijving van de wijze waarop de besproken aangelegenheden bij andere legers zijn geregeld.

België. De verplegingsdienst wordt uitgeceffend door het personeel van het »Bataillon d'administration", hetwelk vóór 1 Januari 1893 bestond uit den staf en 8 compagnieën, doch sedert dien datum uit den staf en 4 compagnieën, ofschoon de totale sterkte van het bataljon noch aan officieren, noch aan onderofficieren en minderen verandering heeft ondergaan.

De staf is gevestigd te *Antwerpen*, terwijl de compagnieën respectievelijk *Gent*, *Antwerpen*, *Luik* en *Brussel* tot hoofdstandplaatsen hebben.

De 1ste compagnie is gevestigd in de provinciën *Oost- en West-Vlaanderen*, de 2de in de provincie *Antwerpen*, de 3de in *Luik*, *Limburg* en *Luxemburg*, en de 4de in *Brabant*, *Henegouwen* en *Namen*.

In het geheel heeft het bataljon eene vredesterkte van 74 officieren en 869 onderofficieren en minderen, behalve het aalmoezenierspersoneel, waarvan de sterkte niet is vastgesteld, en het reservepersoneel voor den geneeskundigen —, den veterinairn — en den aalmoezeniersdienst, dat evenmin eene vastgestelde sterkte heeft en in vredestijd niet wordt bezoldigd.

Het bataljon levert het personeel voor:

- A. den dienst bij den staf van het bataljon en bij de bureau's der Intendance,
- B. de »service des subsistances",

C. de »service des secours”.

De »service des subsistances” is verdeeld in 3 »sections”, nl.:

- 1°. de »section des boulangeries et meuneries”, sterk 21 officieren en 169 onderofficieren en minderen, verdeeld over de 16 militaire bakkerijen en 1 militaire meelfabriek;
- 2°. de »section des boucheries”, sterk 11 officieren en 107 onderofficieren en minderen, verdeeld over de 11 militaire slachterijen;
- 3°. de »section des fourrages”, sterk 18 officieren en 233 onderofficieren en minderen, verdeeld over de 16 fouragemagazijnen.

De »service des secours”, (verdeeld in de »section des hôpitaux”, de »section des infirmeries vétérinaires”, en de »section de l'aumônerie”), kan hier buiten beschouwing blijven (1).

Nagenoeg het geheele leger, wordt uit de militaire verplegingsinrichtingen van vleesch, brood en fourage voorzien, en slechts in enkele kleine garnizoensplaatsen wordt het benoodigde door openbare aanbesteding verkregen, of wel uit de hand aangeschaft.

In verband met het voor België aangenomen geconcentreerd verdedigingsstelsel, waarvan *Antwerpen* het centraal reduit uitmaakt, en als zoodanig ingericht is om een leger van 100.000 man in zich op te nemen, zijn in genoemde plaats, nevens een aantal andere verplegingsinrichtingen en magazijnen, eene militaire conservenfabriek en eene militaire meelfabriek gevestigd.

De conservenfabriek, welke tot de militaire slachterij behoort, is ingericht voor het dagelijks vervaardigen van 40000 rations geconserveerd vleesch.

De meelfabriek voorziet alle militaire bakkerijen van meel. In de fabriek moet steeds een voorraad graan aanwezig zijn voor minstens 40 en hoogstens 60 dagen, berekend naar de sterkte van de troepen van alle garnizoensplaatsen, welke direct of indirect van meel uit de fabriek worden voorzien. Indien de omstandigheden daartoe aanleiding geven, kan de Minister

(1) Zie voor de organisatie en de indeeling van het »Bataillon d'administration” de bijlagen IIa en IIb.

van Oorlog in de grootte van den opgelegden voorraad verandering brengen. Aangezien *Antwerpen* een van de grootste graanhandelsplaatsen der wereld is, kan de voorraad in korten tijd zeer belangrijk vermeerderd worden.

Elke compagnie van het »Bataillon d'administration" wordt geadministreerd door den officier van administratie, belast met het beheer van het hospitaal, gevestigd in de hoofdstandplaats van de compagnie. In de overige garnizoenen, alwaar meerdere administratieve inrichtingen zijn gevestigd, vormt het personeel dier gezamenlijke inrichtingen een detachement, dat geadministreerd wordt door den officier van administratie, belast met het beheer van het militair hospitaal ter plaatse.

De hoofdstandplaatsen van de vier compagnieën van het »Bataillon d'administration" zijn die, welke tot hoofdkwartier zijn aangewezen van de vier »circonscriptions divisionnaires", waarin het Rijk verdeeld is, en in elk waarvan eene legerdivisie (Division d'armée) gevestigd is.

Bij het leger te velde is bij elke legerdivisie eene compagnie van het »Bataillon d'administration" ingedeeld. De verplegingstroepen, ingedeeld bij het Algemeen Hoofdkwartier en bij de beide Cavalerie-Divisiën, worden gevormd van detachementen van drie compagnieën van het genoemde bataljon.

Het algemeen toezicht over de verplegingsinrichtingen in eene »circonscription divisionnaire" wordt uitgeoefend door den »Intendant divisionnaire", terwijl het bijzonder en rechtstreeksch toezicht onder den laatstgenoemden is opgedragen aan een Intendant van lageren rang.

De officieren van het »Bataillon d'administration" vormen met opzicht tot de bevordering een op zich zelf staand korps, dat geheel afgescheiden is van de overige administratie-officieren, die als kwartiermeester, betaalmceester of administrateur van kleeding bij de troepenkorpsen ingedeeld zijn.

Om officier van het bataljon te worden, moeten de adspiranten aan twee examens voldoen. Het eerste, waarvan de candidaten, die reeds officier zijn, vrijgesteld zijn, omvat de algemeene kennis, welke van een officier der Infanterie gevorderd wordt. Het tweede examen heeft betrekking op warenkennis,

voor zooveel die noodig is om vee, vleesch, graan, meel, brood, beschuit, conserven en fourage te kunnen keuren, verder op de meel-, brood- en beschuithereiding, de fabricage van conserven, de methodes, welke voor het slachten van vee gevolgd kunnen worden, het in goeden staat bewaren van proviandvoorraden, en de kennis van de reglementen en voorschriften betreffende den dienst der levensmiddelen, zoomede in de hospitalen. Eerst na eenigen tijd werkzaam te zijn geweest in verplegingsinrichtingen, kan de administratie-officier worden benoemd tot Directeur van eene dier inrichtingen.

Frankrijk. De militaire verplegingsinrichtingen worden beheerd door officieren, behoorende tot het korps „officiers d'administration”. Dit korps wordt gerecruteerd uit onderofficieren van het leger, die de school te *Vincennes* met éénjarigen cursus doorloopen hebben. De leerlingen, welke aan de eischen van het eindexamen der school hebben voldaan, worden in den graad van „adjudant-élève d'administration” bij een der verplegingsinrichtingen, militaire hospitalen, of wel bureau's der Intendance werkzaam gesteld, en kunnen alsdan na één jaar tot officier worden benoemd.

Met betrekking tot de door hen uit te oefenen diensten, worden de officieren van administratie in 4 verschillende categorieën of sectiën verdeeld, nl. die voor:

- 1°. de bureau's der Intendance,
- 2°. de militaire hospitalen,
- 3°. den dienst der levensmiddelen, en
- 4°. den dienst in de magazijnen van kleeding en kampementsvoorwerpen.

Ofschoon de Minister van Oorlog het recht heeft, om officieren van administratie van de eene sectie naar de andere te verplaatsen, vormt elke sectie, met opzicht tot de bevordering, en, in het algemeen, tot de uitoefening van den dienst, een afzonderlijk op zich zelf staand geheel.

Volgens de organisatie, bestaat het korps officieren van administratie uit:

	Bureau's der Intendance.	Hospi- talen.	Levens- middelen.	Kleeding en kampe- mentsvoorw.
officiers d'adm. principaux	22	14	22	5
» » 1re classe	88	56	88	18
» » 2de »	88	56	88	18
» » adjoints 1re cl.	176	112	176	37
» » » 2de »	176	112	176	37
Totaal.	550	350	550	115

De officieren van administratie zijn noch aan een militairen rang gelijkgesteld, noch daaraan geassimileerd. Zij zijn ondergeschikt aan de Intendanten, onder wier toezicht de administratieve inrichtingen gesteld zijn, of op wier bureau's zij werkzaam zijn.

Hiernit volgt dus, dat de officieren van administratie van het Fransche leger zuivere verplegingsofficieren zijn, wier werkring niets gemeens heeft met dien van onze kwartiermeesters. Trouwens, de administratie bij de korpsen van het leger wordt in Frankrijk door troepenofficieren gevoerd.

Het overige personeel, bij de Fransche militaire verplegingsinrichtingen werkzaam, wordt geleverd door de uit militairen bestaande »sections de commis et ouvriers militaires d'administration», en de »sections d'infirmiers militaires», welke laatsten bestemd zijn voor den dienst in de militaire hospitalen.

In het geheel telt het actieve leger 25 »sections» van elk der beide genoemde diensten, verdeeld als volgt:

1 voor elk legerkorps in het binnenland,	totaal	18
1 voor elke divisie in <i>Algiers</i> ,	»	3
voor het militaire gouvernement van <i>Parijs</i> ,	»	3
» » » » » <i>Lyon</i> ,	»	1
Te zamen		25

Elke »section de commis et ouvriers militaires d'administration» bestaat uit 3 categorieën van militairen, namelijk:
 schrijvers voor de bureau's van de Intendance,
 werklieden voor den dienst van de levensmiddelen, en
 werklieden voor den dienst in de magazijnen van kleeding
 en kampementsvoorwerpen.

Voor den dienst van de levensmiddelen, worden werklieden van verschillende ambachten aangenomen, zooals moleuaars, bakkers, slachters, timmerlieden, kuipers, werklieden in hout en ijzer, machinisten enz., ten einde aldus, zoowel in vredes-, als in oorlogstijd te kunnen beschikken over personen, die in de militaire bakkerijen, slachterijen, molens en magazijnen werkzaam moeten zijn, maar ook over personeel, hetwelk de stoommachines in de inrichtingen kan bedienen, en de herstellingen aan werktuigen, veldovens enz. kan aanbrengen.

Voor den dienst in de magazijnen van kleeding en kampe-mentsvoorwerpen, worden timmerlieden, blikslagers, zeilmakers, emballeurs enz. aangenomen.

Van de schrijvers heeft van elke zes man één den graad van sergeant, en van elke drie man één dien van korporaal.

Van de werklieden heeft, voor elk afzonderlijk ambacht, van elke 10 man één den graad van sergeant, en één dien van korporaal.

Behalve dit uit schrijvers en werklieden bestaande kader, heeft elke »section" nog een vast kader, bestaande uit 3 onder-officiëren (1 sergeant-majoor, 1 sergeant-fourier en 1 sergeant-magazijnmeester), 2 korporaals (1 fourier en 1 schrijver) en 9 minderen (2 schrijvers, 2 kleermakers, 2 schoenmakers, 2 hoorublazers en 1 cantinier) en eindelijk 2 regimentskinderen (totaal 16).

Elke »section" wordt gecommandeerd door den officier van administratie, chef van de verplegingsinrichting, alwaar het grootste onderdeel van de »section" in dienst is gesteld; aan dezen zijn 2 of 3 adjoints toegevoegd. Sommige »sections" worden echter gecommandeerd door officieren van administratie, die niet aan het hoofd eener verplegingsinrichting staan.

De »section" vormt een georganiseerd troepenonderdeel, dat als eene compagnie geadministreerd wordt. In de standplaats van de »section", bij de zoogenaamde »portion centrale", worden de manschappen gekleed en uitgerust, en ontvangen zij hunne eerste militaire opleiding. Eerst daarna, komen zij in aanmerking voor eene detachering bij de verplegingsinrichtingen enz.

Tijdens de detachering staan de manschappen voor de uitoefening van hun' dienst en disciplinair onder de bevelen van den officier van administratie, hoofd der inrichting, doch blijven administratief tot de »section" behooren, en zij keeren dan ook, na afloop der detachering, tot de »portion centrale" van deze terug.

De betrokken »Sous-Intendant" heeft over de »section" het gezag van een Kolonel korpscommandant, terwijl de Intendant van het legerkorps daarover het gezag uitoefent, dat aan den Commandant van eene Brigade is toegekend.

Tot het territoriale leger 1) behooren 18 »sections de commis et d'ouvriers", en eveneens 18 »sections d'infirmiers", en wel voor elk der in het Rijk gevestigde legerkorpsen één.

Terwijl de leiding van den verplegingsdienst in tijd van oorlog opgedragen is aan de Intendance, zijn de officieren van administratie, welke niet tot den bureaudienst behooren, belast met de uitvoering van den verplegingsdienst voor het algemeen, derhalve niet voor elk van de afzonderlijke troependeelen. De hierbedoelde officieren van administratie zijn ingedeeld bij de zoogenaamde »gestions".

Ook in tijden van oorlog, is de dienst der levensmiddelen (service des subsistances) gescheiden van dien voor de verstrekkingen van kleeding en van kampementsvoorwerpen (service d'habillement et de campement).

Bij het gemobiliseerde legerkorps heeft men eene »gestion des subsistances" bij het Hoofdkwartier, alsmede bij elk der

1) Het territoriale leger bestaat uit de manschappen, die negen jaar bij het actieve leger en bij de reserve van dat leger gediend hebben. De kaders van het territoriale leger zijn ten allen tijde geconstitueerd. De diensttijd bij dat leger duurt, evenals bij het actieve leger, 5 jaar, na afloop waarvan de manschappen nog 6 jaar bij de reserve van het territoriale leger dienen.

Gedurende hun diensttijd bij het territoriale leger, worden de manschappen eenmaal voor den tijd van 13 dagen (voor het kader 15 dagen) onder de wapenen geroepen.

Bij mobilisatie kunnen de territoriale troepen gebezigd worden tot het bezetten van versterkte plaatsen, voor de kustverdediging, het bezetten van strategische punten enz. Zij kunnen echter ook in brigades, divisien en legerkorpsen bij het leger te velde worden ingedeeld, of wel bij het actieve leger gedetacheerd worden.

divisiën van het korps, en deze »gestions" zijn weder verdeeld in de onderdiensten voor de distributiën aan de troepen, voor den verplegingstrein, voor het beheer van en het toezicht op het medegevoerde slachtvee enz. Aan het hoofd van elk dezer afzonderlijke onderdiensten zijn officieren van administratie gesteld.

Van de »service d'habillement et de campement" bestaat bij het gemobiliseerde legerkorps slechts eene »gestion", nl. alleen bij het Hoofdkwartier.

Bij elk der »gestions" zijn de noodige werklieden ingedeeld. Deze zijn afkomstig van de »section de commis et ouvriers d'administration" van het legerkorps, op sterkte gebracht door werklieden van de reserve, zoomede van de »section" van het territoriale leger.

Nog moet melding gemaakt worden van de verplegingsofficieren (officiers d'approvisionnement), welke tot de troepen behooren, en feitelijk troepenofficiëren zijn, die echter reeds in vreedetijd voor de door hen te verrichten functiën zijn aangewezen, en daarvoor voorbereid worden. Bij elke administratieve eenheid (regiment, zelfstandig bataljon enz.) en bij elk zelfstandig detachement bevindt zich een verplegingsofficier. Bij de regimenten Infanterie en Cavalerie en bij de bataljons Jagers is daarvoor aangewezen een luitenant van het actieve kader, verder bij één van de twee Afdeelingen Artillerie van het legerkorps een luitenant van het reservekader, terwijl bij de tweede Afdeeling de commandant dier Afdeeling als verplegingsofficier optreedt.

Voorts worden bij elk zelfstandig troepenonderdeel van eene divisie of van het Legerkorps de genoemde functiën waargenomen door den officier, commandant van dat onderdeel.

Bij elk algemeen hoofdkwartier van een leger, hoofdkwartier van een legerkorps, van eene divisie Infanterie of Cavalerie, en van eene Brigade Cavalerie, verder bij elke ambulance van eene divisie of van een hoofdkwartier, worden eindelijk de bedoelde functiën waargenomen door een officier van administratie.

De verplegingsofficieren van de troepenkorpsen mogen met geene andere diensten worden belast dan die, welke de zorg

voor de verpleging van het korps betreffen. Het spreekt van zelf, dat de commandanten, die de functiën van verplegings-officier waarnemen, daarvan uitgezonderd zijn.

De verplegingsofficier van een troepenkorps heeft onder zijne onmiddellijke bevelen een onderofficier per bataljon, eskadron of batterij, aangewezen door den commandant van het korps. Commandanten van detachementen kunnen zich voor de uitoefening van de verplegingsdiensten, onder hunne eigen verantwoordelijkheid doen bijstaan door één van de onder hunne bevelen dienende officieren of onderofficieren.

De verplegingsofficier van een troepenkorps heeft het bevel over den trein van dat korps (*train régimentaire*), en is belast met de zorg voor de distributiën van levensmiddelen en andere verplegingsbehoefsten aan de troepen. Met opzicht tot de uitvoering van deze beide diensten, staat hij geheel onder de rechtstreeksche bevelen van den commandant van het korps.

Voorts is hij belast met het treffen van voorzieningen tot het verkrijgen van levensmiddelen enz. overeenkomstig de aanwijzingen of instructiën, die hij van den betrokken Sous-Intendant ontvangt. Hij deelt die aanwijzingen en instructiën mede aan zijn commandant, die het recht heeft, onder eigen verantwoordelijkheid en onder verplichting van kennisgeving aan den hoogen chef, van de voorgeschreven maatregelen te doen afwijken.

De voorraden graan, meel, beschuit, geconserveerde levensmiddelen en andere levensbehoefsten, zoomede fourage, welke in het Fransche leger voor tijden van oorlog zijn opgelegd, zijn zeer groot. Het graan wordt bijv. 1½ jaar bewaard, alvorens vermalen te worden, terwijl het meel en de beschuit één jaar in de magazijnen opgelegd blijft.

Ten einde de groote hoeveelheden opgelegde beschuit jaarlijks te kunnen vernieuwen, ontvangt de soldaat dagelijks een vijfde ration (110 gram) in plaats van de overeenkomstige hoeveelheid van 130 gram brood. Het ration brood van 750 gram, waarop de soldaat recht heeft, is dientengevolge teruggebracht op 620 gram. Het gedeelte van den beschuitvoorraad, welke dan nog overblijft, wordt vermalen en onder het broodmeel gemengd.

De voorraden fourage, welke in de militaire magazijnen steeds voorhanden moeten zijn, worden naar gelang van de ligging enz. dier inrichtingen, door den Minister van Oorlog vastgesteld.

Als regel is aangenomen, dat de haver en het geperste hooi ongeveer 2 jaar en het niet geperste hooi ongeveer 1 jaar worden opgelegd, alvorens gedistribueerd te worden.

Voor de magazijnen van aannemers, welke in de kleine garnizoenen met de leveringen van fourage worden belast, is de voorraad vastgesteld op de behoeften voor 60 dagen, welke bij overgang van de levering op een anderen aannemer tot op voor minstens 30 dagen kan worden teruggebracht.

Duitschland. Evenals het personeel van de Intendance, bestaat het korps, dat bij het Duitsche leger belast is met de uitvoering van den verplegingsdienst uit burgerpersonen, die evenwel grootendeels uit militairen worden gerecruteerd. In tijd van oorlog verkrijgen de verplegingsbeambten, die bij het leger te velde zijn ingedeeld of zich in vestingen bevinden, welke in staat van beleg zijn verklaard, de hoedanigheid van militaire beambten en zijn als zoodanig aan de krijgswetten onderworpen.

Alleen bij het Saksische leger (het 12^{le} legerkorps) hebben de verplegingsbeambten militaire rangen; de hoogste betrekking bij den verplegingsdienst wordt aldaar waargenomen door kapiteins en eerste luitenanten.

Onder verplegingsinrichting of »Proviantamt» verstaat men de gezamenlijke onder één beheer gestelde inrichtingen voor de verpleging van bepaalde troepen.

In tijd van vrede zijn de »Proviantämter» in de garnizoensplaatsen in den regel alleen bestemd voor de voorziening in de behoeften van brood en van fourage, en slechts in bijzondere gevallen ook voor die van andere levensmiddelen. Bovendien dienen die inrichtingen ook tot het opleggen en onderhouden van de voorraden verplegingsbehoefden en van het materieel, noodig voor de eventueele oprichting van de zoogenaamde »Feld-Proviantämter» en »Manöver-Proviantämter».

In kleine garnizoensplaatsen, welke niet van het benoodigde voorzien kunnen worden uit een »Proviantamt» van een nabij-

gelegen garnizoen, worden zoogenaamde »Hülf-Providantämter» opgericht.

De »Providantämter» staan onder de bevelen van de Intendanten van de legerkorpsen.

Het personeel voor den verplegingsdienst wordt in twee hoofdcategorieën verdeeld, nl. de hoogere en de lagere »Providant-ams-Beamte». De hoogere beambten worden gevormd door de hoofden van de »Providantämter» met den titel van »Providant-ams-Director», »Providantmeister» en »Providantams-Rendant», verder door de »Providantams-Kontrolöre», de »Providantamt-Assistenten» en door de Ingenieurs van de Conservenfabrieken; de lagere beambten door de meester-molenaars, machinisten, meester-bakkers, opzichters, bureauoppassers, wachters en portiers.

Het personeel van de hoogere beambten wordt aangevuld uit:

1°. officieren, die met pensioen den militairen dienst verlaten hebben, lichamelijk geschikt zijn bevonden voor den verplegingsdienst te velde, en niet ouder dan 40 en niet jonger dan 26 jaar zijn. Bij uitzondering kunnen ook officieren in actieven dienst als beambte bij den verplegingsdienst overgaan. Vóór hunne aanstelling tot verplegingsbeambte, moeten de officieren of gewezen officieren, welke verzocht hebben daarvoor in aanmerking te komen, minstens 2 jaar werkzaam zijn geweest bij een van de grootere »Providantämter», en daarna door een af te leggen examen blijken van geschiktheid voor den verplegingsdienst hebben gegeven. Hebben zij aan dat examen voldaan, dan worden zij bij bestaande vacature benoemd tot »Providant-ams-Kontrolör». Na twee jaar als »Kontrolör» werkzaam te zijn geweest, kunnen zij worden benoemd tot »Providantams-Rendant».

2°. geschikte onderofficieren, die minstens 6 jaar in het actieve leger gediend hebben en niet ouder dan 28 jaar zijn, of die de zoogenaamde »Civilversorgungsschein» bezitten en niet ouder dan 32 jaar zijn. Deze onderofficieren kunnen, indien zij lichamelijk geschikt zijn bevonden voor den verplegingsdienst te velde, en door een af te leggen examen blijken hebben gegeven van voldoende ontwikkeld te zijn, als »Anwärter» voor eene plaatsing als Providantams-Aspirant» aangenomen worden. Ook

de »Anwärter" moeten 2 jaar werkzaam geweest zijn aan een der grootere »Proviantämter" en daarna aan een examen voldoen, alvorens tot »Proviantamts-Aspirant" te kunnen worden benoemd.

Naar gelang van de openvallende plaatsen, kunnen de Aspiranten worden voorgedragen voor eene benoeming tot »Proviantamts-Assistent". Gewezen onderofficieren, die in het bezit zijn van de »Civilversorgungsschein", kunnen, mits voldoende aan de vorgenoemde eischen, mede als »Anwärter" voor den verplegingsdienst aangenomen worden.

De lagere beambten voor den verplegingsdienst mogen niet eer aangesteld worden, dan nadat zij in een proeftijd van 6 maanden de blijken hebben gegeven van practisch bekwaam voor de aangewezen betrekking te zijn.

Bij elk legerkorps is eene »Militär-Bäckerei Abtheilung" ingedeeld. Deze afdeeling levert het bakkerspersoneel voor de militaire bakkerijen, en bestaat uit militairen — onderofficieren en minderen — die, alvorens bij de afdeeling te worden geplaatst, één jaar bij de Infanterie dienst hebben gedaan, en dan worden overgeplaatst bij het treinbataljon van het legerkorps, tot welk bataljon de bakkerijafdeeling behoort.

De »Militär-Bäcker-Abtheilungen" bestaan uit »Oberbäcker 1 klasse" (sergeanten), »Oberbäcker" (Unterofficiere), »Schieszer" (Gefreite) en »Bäcker" (Gemeine).

Bij mobilisatie vormt de helft van elke afdeeling den stam voor de »Feldbäckerei-Kolonne" van het legerkorps. Bij die legerkorpsen, waarbij »Etappen-Inspectionen" mobiel worden gemaakt, leveren de afdeelingen ook den stam tot vorming van de voor deze Inspectionen te vormen »Reserve-Bäckerei-Kolonnen". De afdeelingen zelve worden alsdan aangevuld met manschappen van den »Beurlaubtenstand" en van de »Ersatz-reserve". Voorts wordt, bij mobilisatie, bij het legerkorps tevens eene »Feldslächtereij" opgericht, welke met de »Feld-Bäckerei-Kolonne" onder één beheer komt. De militaire slachters zijn manschappen van de Reserve en van de »Ersatz-Reserve", slachters van beroep, die te voren voor den dienst bij de eventueel op te richten »Feldslächtereij" zijn aangewezen, en bij manoeuvres als

zoodanig dienst doen. Ook de manschappen, welke bij mobilisatie bij de »Feld-Proviantämter» ter aanvulling worden ingedeeld, behooren tot den »Benrtaubtenstand» en worden bij manoeuvres mede geoefend in de diensten, welke van hen bij het »Proviantamt» gevorderd worden.

Het Departement van Oorlog bepaalt de hoeveelheden meel, beschuit, conserven, fourage enz., welke in elk Proviantamt ten behoeve van eene eventueele mobilisatie moeten worden bewaard.

Graan wordt alleen voor de vredesbehoefden opgelegd. De Intendant van het legerkorps bepaalt jaarlijks welke hoeveelheden graan op de verschillende tijdstippen van het jaar moeten worden aangeschaft.

Dat de oorlogsvoorraden beschuit bij het Deutsche leger veel geringer zijn dan die bij het Fransche leger, blijkt reeds daaruit, dat in Deutschland voorgeschreven is, dat om de beschuit van den legervoorraad tijdig te kunnen vernieuwen, de soldaat jaarlijks éénmaal een ration beschuit in plaats van brood ontvangt, terwijl bij het Fransche leger dagelijks een vijfde ration wordt vorstrect. In Deutschland wordt de beschuit evenwel veel langer bewaard dan in Frankrijk.

Het is aan de korpsen overgelaten, om het ration beschuit in het garnizoen, dan wel gedurende de najaarsmanoeuvres te ontvangen.

Ik ben thans genaderd tot het aangeven van mijne denkbeelden omtrent de wijze waarop de verplegingstroepen bij ons te lande zouden moeten worden georganiseerd en ingedeeld. zoo mede omtrent de regelingen, welke voor de opleiding dier troepen zouden moeten worden getroffen, en in het algemeen voor de door hen te verrichten diensten.

In overeenstemming met de verdeeling van het Rijk in 3 Militaire Afdeelingen, en in verband met de indeeling van het veldleger op voet van oorlog in 3 divisien, komt het mij noodig voor de verplegingstroepen uit 3 compagnieën te doen bestaan, welke respectievelijk gevestigd zijn in de standplaatsen van de Intendanten in de Militaire Afdeelingen en onder hun toezicht zijn gesteld.

Elke compagnie behoort verdeeld te zijn in twee afdeelingen, waarvan de eerste bestemd is voor het veldleger en bij mobilisatie wordt ingedeeld bij eene van de 3 divisieën, die te voren daarvoor is aangewezen. Deze afdeeling moet in vredestijd bestaan uit vrijwilligers en onder de wapenen zijnde miliciens, en behoort steeds op de sterkte te worden gehouden, welke zij in tijden van oorlog moet hebben.

De tweede afdeeling, gevormd uit vrijwilligers en niet onder de wapenen zijnde miliciens, zou moeten worden bestemd, om in tijd van oorlog bij de bezettingstroepen dienst te doen, en om werkzaam te zijn bij de verplegingsinrichtingen, welke alsdan in stand worden gehouden.

Bij elke compagnie zouden ingedeeld moeten zijn 1 kapitein-commandant, 4 luitenants en een onbepaald getal, door den Minister van Oorlog vast te stellen, onderofficieren, korporaals en soldaten.

De kapiteins-commandanten zouden, bij mobilisatie van het leger, moeten optreden als Directeurs van de alsdan op te richten centrale verplegingsmagazijnen, terwijl zij in vredestijd, behalve met het bevel over hunne compagnieën, onder de leiding van de Intendanten in de Militaire Afdeelingen en volgens hunne aanwijzingen, zouden moeten worden belast met het voorbereiden van alles wat op de inrichting en den dienst der genoemde centrale magazijnen betrekking heeft.

Wat aangaat de luitenants der verplegingscompagnieën, deze zouden in oorlogstijd bij de verplegingstreinen van het veldleger, alsmede als verplegingsofficier in de verdedigingsliniën en stellingen, of bij de centrale verplegingsmagazijnen moeten worden ingedeeld. In tijd van vrede zouden zij werkzaam moeten zijn, hetzij als hoofden van een gedeelte der verplegingsinrichtingen in de belangrijkste garnizoensplaatsen — *Amsterdam, 's-Gravenhage, Amersfoort, Utrecht, Breda en Bergen op Zoom* — hetzij bij de compagnieën, om te worden belast met de opleiding van de onderofficieren enz. van de verplegingstroepen, hetzij onder de bevelen van de Intendanten in de Militaire Afdeelingen voor het verrichten van diensten, hun werkkring betreffende.

Als hoofden van de verplegingsinrichtingen, zon aan hen het dagelijksch toezicht over de werkzaamheden in die inrichtingen, en dus niet het beheer daarover, moeten worden opgedragen. In de minder belangrijke garnizoensplaatsen, zouden hunne functiën, naarmate van den omvang van den dienst, door 1 of 2 kwartiermeesters moeten worden waargenomen.

De opleiding van de adspirant-verplegingsofficieren zou in denzelfden geest kunnen plaats hebben als die van de adspirant-kwartiermeesters, derhalve aan den Hoofdcursus te *Kampen*. Hiermede wil ik echter niet te kennen geven dat adspirant-kwartiermeesters en adspirant-verplegingsofficieren dezelfde opleiding moeten ontvangen, want het aan beide categorieën te geven onderwijs dient in overeenstemming te zijn met den werkkring, welke hen wacht. Het komt mij echter voor, dat het niet moeilijk zal vallen, aan den Hoofdcursus die uitbreiding te geven, welke noodig is, om die inrichting van onderwijs ook dienstbaar te maken aan de opleiding tot verplegings-officier. Overigens zou men in den begiinne in de officiersplaatsen bij de compagnieën verplegingstroepen moeten voorzien door overplaatsing van officieren, die de Intendancestudiën aan de Hoogere Krijgsschool met vrucht hebben gevolgd.

Met het beheer over de verplegingsinrichtingen zouden moeten worden belast onderofficieren met den graad van adjudant-onderofficier of sergeant-majoor, of voor de kleinere inrichtingen, met dien van sergeant. Deze onderofficieren zouden moeten worden gerecruteerd uit de actieve onderofficieren van de korpsen, die, om als adspirant-beheerder bij de verplegingscompagnieën te worden geplaatst, aan bepaalde eischen van geschiktheid, diensttijd en leeftijd moeten kunnen voldoen. Bij die compagnieën ontvangen zij vervolgens eene theoretische opleiding, waarna zij, naarmate van hunne geschiktheid en hun aanleg, en, in overeenstemming met de door hen genoten opleiding, als adsistent-beheerder worden geplaatst bij eene van de grootere verplegingsinrichtingen, of wel, wanneer zij in aanmerking worden gebracht tot beheerder van kleeding- en nachtlegermagazijnen, bij een der centrale magazijnen van militaire kleeding, uitrusting enz. Eerst na aldus gedurende zekeren tijd,

bijv. één jaar, practisch voor hunne taak bekwaamd te zijn, zouden zij tot beheerder kunnen worden benoemd.

Hierbij zij opgemerkt, dat in de kleinere garnizoensplaatsen twee verschillende verplegingsinrichtingen, — zooals bijv. de magazijnen van kleeding en van nachtleger, en de magazijnen van levensmiddelen en van fourage — zonder bezwaar onder één beheerder kunnen worden gebracht.

Het overige personeel bij de verplegingscompagnieën zoude moeten bestaan uit onderofficieren, korporaals en soldaten, welke, voor zooverre zij niet bij hunne compagnie dienst doen, bij de verplegingsinrichtingen werkzaam worden gesteld. Voor dit personeel zouden alleen werklieden van bepaalde ambachten — molenaars, bakkers, slaggers enz. — moeten worden aangenomen; zij die in staat zijn, om als meester-molenaar, -bakker, of -slager, of wel als opzichter in een magazijn van levensmiddelen of van fourage op te treden, zouden den graad van sergeant moeten kunnen verkrijgen.

Bij onze tegenwoordige legerinrichting zal men wel genoodzaakt zijn, het grootste gedeelte van de verplegingscompagnieën uit vrijwilligers te doen bestaan. Er zal echter wel geen overwegend bezwaar tegen bestaan, om van iedere militielichting bij elk van de drie compagnieën een 15tal miliciens in te deelen, welk getal voldoende moet worden geacht, om de compagnieën bij mobilisatie op oorlogsterkte te kunnen brengen. Wat overigens de vrijwilligers betreft, hij eene voldoende bezoldiging behoeft er, naar mijn inzien, geen vrees voor te bestaan, dat deze onvoldoende zullen blijven, en zelfs komt het mij voor, dat, evenals thans het geval is met de burgerbakkers in de militaire bakkerijen, de vraag door het aanbod verre zal worden overtroffen.

Om evenwel de sterkte van de verplegingscompagnieën aanvankelijk niet te hoog op te voeren, zou men de burgeroppassers in de garnizoensmagazijnen van kleeding en van nachtleger vooreerst kunnen behouden. Mocht later eene veranderde legerinrichting toelaten, om meer verplegingspersoneel voor den verplegingsdienst aan te wijzen, dan zou er ook aan gedacht kunnen worden, die burgeroppassers door militairen te ver-

vangen, een maatregel welke zeer zeker tot bezuiniging in de uitgaven voor het leger zou leiden (1).

Alvorens mijne beschouwingen te eindigen, zij het mij vergund nog met een enkel woord den werkkring van de Intendance ter sprake te brengen. In het vorige jaar werd door den heer de Sauvage in deze Vereeniging als zijne meening te kennen gegeven, dat scheiding van comptabiliteit en legerverpleging voor het Indische leger niet wenschelijk moet worden geacht. Als hoofdargument voor zijne meening gaf spreker op, dat wanneer eenmaal de noodige voorbereidingen voor den oorlogstoestand van de Intendance gereed zijn, de verpleging van het leger in tijd van vrede van dit dienstvak niet meer zoo vele zorgen vereischt, dat men daarvoor alleen een uitgebreid personeel in dienst zou kunnen houden, zoodat het eene gelukkige omstandigheid is, dat de Intendance in vredestijd, naast haren werkkring met betrekking tot de legerverpleging, kan arbeiden op een ander gebied, dat in tijd van oorlog van zelf op den achtergrond geraakt, namelijk op het gebied der comptabiliteit. Aangezien ik onvoldoende bekend ben met Indische legertoestanden, wil ik gaarne aannemen, dat de zienswijze van den heer de Sauvage, voor wat het Indische leger betreft, de juiste is. Voor het leger hier te lande, acht ik echter eene scheiding van comptabiliteit en legerverpleging dringend noodig, niet om aldus tot eene verbetering te geraken van de positie van de kwartiermeesters, maar wel, omdat het algemeen belang die scheiding yordert. De voorbereiding tot de verpleging van het leger in tijden van oorlog eischt een voortdurenden en inspannenden arbeid van de zijde der Intendance, en, wanneer deze nu; zooals thans het geval is, tevens belast is met de contrôle van de administratie van de korpsen, dan moet noodzakelijk één van beide — of de legerverpleging, of de goede contrôle — daaronder lijden, zooals de ervaring ten onzent trouwens genoegzaam aantoon.

(1) Bijlage III bevat een overzicht van de militaire verplegingsinrichtingen, die onder het toezicht van de Intendanten in de Militaire Afdeelingen zouden moeten worden gesteld.

Ik heb in mijne voordracht meermalen de gelegenheid gehad de aandacht te vestigen op hetgeen ten onzent door de Intendance met opzicht tot de legerverpleging behoort te worden verricht. In hoofdzaak heb ik echter alleen den werkkring van de Intendanten in de Militaire Afdeelingen ter sprake gebracht, en volledigheidshalve dien ik daar nog bij te voegen, dat die Intendanten in tijden van oorlog nog belast zijn met de zorg voor de verpleging van de troepen in de liniën en stellingen, en in het algemeen van die, welke niet bij het veldleger zijn ingedeeld, en verder met den aanvoer van verplegingsbehoefden naar het veldleger enz. Ook daarvoor zijn talrijke voorbereidingen noodig, die ik korthedshalve maar niet opsommen zal.

Mij rest evenwel nog een beknopt overzicht te geven van den werkkring, welke ik in vreedstijd voor de Intendanten van de divisieën zou weggelegd willen zien. Op den voorgrond moet staan, dat de door deze Intendanten te verrichten diensten van dien aard moeten zijn, dat zij bij mobilisatie dadelijk hunne standplaatsen kunnen verlaten, zonder dat hun plotseling en onverwacht vertrek van nadeeligen invloed kan zijn op de snelle mobiliseering van de korpsen of in eenig ander opzicht storend kan werken. Om deze reden wensch ik hen niet te belasten met het toezicht op verplegingsinrichtingen, die in tijd van oorlog in stand moeten worden gehouden, of eerst na afloop van de mobilisatie opgeheven kunnen worden.

Voorts komt het mij voor, dat de genoemde Intendanten meer dan thans het geval is met de troepen waartoe zij behooren in aanraking behooren te komen, en zij onder de bevelen van den betrokken divisiecommandant belast moeten worden met het toezicht op de verplegingsaangelegenheden bij de korpsen waarnit de divisie in vreedstijd is samengesteld en, zoo mogelijk, ook die, welke in oorlogstijd daartoe behooren.

Dat toezicht zou ik in het bijzonder willen uitgeoefend zien op de zoogenaamde deponeerkamers van de korpsen, of de magazijnen alwaar de kleeding- en uitrustingsstukken, toebehoorende aan de met groot verlof afwezige manschappen bewaard

worden, welke magazijnen echter noodzakelijk eene hervorming dienen te ondergaan.

Het voor de kleedingverpleging van ons leger aangenomen stelsel, berust op het, naar mijn inzien, zeer juiste beginsel, dat de groote voorraden kleeding enz. zijn opgelegd in drie hoofd- of centrale magazijnen, dat in elk garnizoen een verbruiksmagazijn is gevestigd, hetwelk echter slechts zooveel kleeding en uitrusting in voorraad heeft als noodig is, om onder normale omstandigheden in de gewone dagelijksche behoeften van de troepen te voorzien, en verder, dat elk korps reeds in vreedstijd zoo volledig mogelijk voor den oorlog moet uitgerust zijn. Mits goed toegepast, zijn aan die regeling zeer groote voordeelen verbonden.

Vooreerst toch behoeven bij eene eventueele mobilisatie geene verstrekkingen aan de troepen te worden gedaan, waardoor het snel mobiliseeren in hooge mate bevorderd wordt; verder blijven alsdan de opgelegde voorraden ter beschikking voor de voorzieningen, welke gedurende het voeren van den oorlog moeten plaats hebben; en eindelijk blijven, bij vertrek van de troepen uit de vredesgarnizoenen, slechts luttel voorraden in de aldaar gevestigde magazijnen achter, zoodat nimmer groote hoeveelheden kleeding en uitrusting in 's vijands handen kunnen vallen.

De wijze, waarop het stelsel wordt toegepast, doet intusschen vreezen, dat het bij eene eventueele mobilisatie niet aan de verwachtingen zal beantwoorden en vele korpsen alsdan aanvankelijk onvoldoende uitgerust te velde zullen moeten trekken.

Meer bepaaldelijk heb ik hier het oog zoowel op de wijze waarop er voor gezorgd is, dat de korpsen van hunne oorlogs-uitrusting zijn voorzien, als op de regeling, welke getroffen is voor de bewaring, het beheer en het toezicht op de tot die uitrusting behorende voorraden, welke opgelegd zijn ten behoeve van de met groot verlof afwezigen.

Volgens het daaromtrent bestaande voorschrift, moet de kleeding en uitrusting van elk man, die onder de wapenen is of zich met groot verlof bevindt, in zoodanigen toestand van bruikbaarheid zijn, dat de man daarmede behoorlijk gekleed te

velde kan trekken, zonder dat het te voorzien is, dat in de eerste weken van eene eventueele mobilisatie vernieuwing of belangrijke herstelling noodig zal zijn. Ofschoon nu tevens bepaald is, dat kleeding- en uitrustingstukken, die bij het vertrek met groot verlof — hetzij na eerste oefening, hetzij na het bijwonen van herhalingsoefeningen — niet meer geschikt worden bevonden voor den dienst te velde of niet meer passen, door nieuwe of door zeer goede gedragen stukken moeten worden vervangen, belet dit niet, dat de kleeding en uitrusting, welke voor de met groot verlof afwezigen bij de korpsen bewaard wordt, voor het grootste gedeelte uit reeds gedragen stukken bestaat. Zelfs met de beste voorzorgsmaatregelen, kan echter gedragen kleeding niet gedurende eene reeks van jaren in massa bewaard worden, zonder niet op buitengewone wijze aan bruikbaarheid te hebben verloren. Het is dan ook te voorzien, dat, indien plotseling mocht worden gemobiliseerd, vele van de met groot verlof afwezigen bij hunne opkomst onder de wapenen op nieuw gekleed en uitgerust moeten worden. Aangezien evenwel de garnizoens-verbruiksmagazijnen slechts ingericht zijn voor weinig omvangrijke verstrekkingen en alsdan tijd en gelegenheid ontbreken om het benodigde uit de centrale magazijnen te ontvangen, volgt hieruit, dat onder de genoemde omstandigheden niet voldoende in de behoeften zal kunnen worden voorzien en de troepen derhalve onvoldoende gekleed en uitgerust zullen moeten uitrukken.

Om daartegen gewaarborgd te zijn, is het, naar mijn inzien, bepaald noodig, dat — evenals bij het Duitsche leger en sedert eenige jaren ook bij het Fransche plaats heeft — voor elk man, die bij mobilisatie onder de wapenen moet komen, bij het korps een volledig stel *nieuwe* kleeding- en uitrustingstukken bewaard wordt. Die opgelegde kleeding en uitrusting behoeft dan niet op de rekening van den man gesteld te worden, zooals thans geschiedt, maar zij kan tot den legervoorraad blijven behoorren, waardoor tevens het voordeel verkregen wordt, dat met den man bij vertrek met groot verlof volledig kan worden afgerekend en aldus tot vereenvoudiging van de administratie aanleiding wordt gegeven.

Doch, hetzij men er toe overgaat uitsluitend nieuwe kleeding enz. op te leggen, hetzij men de thans gevolgde wijze van opleggen wenscht te behouden, in elk geval behoort er eene algeheele verandering te worden gebracht in de regeling, welke thans bestaat voor de bewaring van, alsmede voor het beheer en het toezicht over de bij de korpsen opgelegde voorraden.

De localiteit, welke voor de bewaring van de goederen is bestemd, laat bij vele korpsen, zoowel wat de ruimte als wat de gesteldheid aangaat, zeer veel te wenschen over, en er bestaat geen enkele reden voor, waarom de hierbedoelde goederen niet op dezelfde wijze zouden worden opgelegd, onderhouden en beheerd, als plaats heeft met de goederen in de garnizoensmagazijnen.

Wat het beheer aangaat, daarmede kunnen, evenals thans, de kwartiermeesters van de korpsen worden belast, echter niet als nu of meer zelfstandige beheerders, doch als ondergeschikten van de verantwoordelijke korpschefs.

Eindelijk zou het toezicht over de korpsmagazijnen moeten worden opgedragen aan de Divisie-Intendanten, die voor de goede uitoefening van dat toezicht verantwoordelijk zouden moeten zijn aan de Divisie-commandanten.

Alvorens van dit onderwerp af te stappen, wensch ik nog met een enkel woord te wijzen op het, ter bevordering van eene snelle mobilisatie, noodzakelijke, om in de korpsmagazijnen alle goederen zonder onderscheid op te leggen, welke tot de uitrusting van de gemobiliseerde troepen behooren, zooals bijv. het schoeisel, de zoogenaamde velduitrustingstukken, de verbandpakjes, de reserve-rations levensmiddelen enz.

Tot mijn leedwezen, Mijne Heeren, moet ik aan mijne beschouwingen een einde maken. Ik had gaarne den werkkring van de Intendance, voor het geval zij ontheven wordt van de controle over de administratie van de korpsen, meer volledig besproken, o. a. met opzicht tot het verzamelen van gegevens tot het samenstellen van eene verplegingsstatistiek. Ik begrijp echter ten volle reeds nu al zeer veel van uw geduld gevorderd te hebben.

Ik wensch dus te besluiten met een woord van erkentelijkheid aan het Bestuur, hetwelk mij heden avond in de gelegenheid heeft gesteld deze spreekbeurt te vervullen.

(*Toejuichingen*).

Na de gewone pauze tusschen het eerste en tweede deel der voordracht, deelt de VOORZITTER mede, dat het bestuur met algemeene stemmen tot Onder-Voorzitter heeft benoemd den heer Plantenga, en herbenoemd tot Secretaris-Penningmeester, den heer Schultz van Haegen. (*Algemeene toejuichingen.*)

Na het uitspreken der rede van den heer Winckel, vraagt de VOORZITTER of een der leden ook naar aanleiding der voordracht het woord wenscht te voeren.

De heer VAN RAVENSWAALJ. Met de meeste belangstelling heb ik de hoogst interessante voordracht van den heer Winckel gevolgd, en mijn doel is dan ook niet om met den spreker over het onderwerp in debat te treden, waartoe ik mij niet bevoegd acht, doch slechts om met een enkel woord de aandacht in het bijzonder te vestigen op een punt van groot gewicht, waarop door hem is gewezen n.l. de wenschelijkheid van de oprichting eener groote meelfabriek te *Amsterdam*, en wel omdat ik meen dat hierdoor de oplossing van eene andere quaestie wellicht tevens gemakkelijker zou worden.

Een van de grootste bezwaren toch, die bij de voorbereiding van de maatregelen voor eene eventuele verdediging der stelling van *Amsterdam* ondervonden worden, is de voorziening in de behoefte aan brandstoffen. Verschillende middelen zijn hiervoor voorgesteld, onder anderen: het reeds in vreedetijd opleggen van een grooten voorraad daarvan. Hieraan is echter het bezwaar verbonden, dat de waarde van zulk een voorraad, indien deze niet telkens verbruikt en weder aangevuld wordt, in betrekkelijk korten tijd sterk vermindert. Werd nu echter eene groote meelfabriek opgericht, dan zou deze voortdurend belangrijke hoeveelheden brandstoffen verbruiken, waardoor aan het

bezit van een grooten voorraad daarvan, die dan van zelf telkens vernieuwd zou worden, minder bezwaren verbonden zouden zijn.

Het is ook om deze reden dat ik de verwezenlijking van het denkbeeld van den majoor Winckel zeer zou toejuichen.

De Voorzitter. Wanneer thans niemand meer het woord verlangt, dan dank ik den spreker uit aller naam voor zijne even duidelijke als belangrijke voordracht en sluit ik daarmede tevens deze vergadering.

De Secretaris.,

G. N. H. SCHULTZ VAN HAEGEN.

BIJLAGE I.

Militaire Bakkerijen.

GEVESTIGD TE	Garnizoenen, waaraan, behalve aan dat, waarin de bakkerij is gevestigd, brood uit die bakkerij wordt verstrekt.
Amersfoort	Harderwijk, Zwolle, Kampen, Zutphen, Deventer en Doesburg.
Amsterdam.	
Bergen op Zoom . .	Vlissingen en Middelburg.
Breda	Geertruidenberg en Dordrecht.
Gorinchem	Loevestein en Woudrichem.
's-Gravenhage . . .	Delft en Leiden.
Haarlem.	
's Hertogenbosch . .	Venlo, Roermond en Maastricht.
Leeuwarden	Groningen en Assen.
Naarden	Muiden.
Utrecht	Arnhem, Nijmegen, Gouda, Nieuwer- sluis, Wierickerschans en Woerden.

BIJLAGE IIa.

Organisatie van het Belgische

	Etat-major et bureaux d'intendance.	Service des subsistances. Personnel permanent et soldé.			Service des secours.		
		Section des boulangeries et menneries.	Section des boucheries.	Section de fourrages.	Section des hôpitaux.	Section des infirmeries vétérinaires.	Section de l'aumônerie.
Officier supérieur	1	"	"	"	"	"	
Officiers d'administration	1 ^{re} classe	5	2	4	5	"	
	2 ^{me} " "	5	3	4	5	"	
	3 ^{me} " "	5	3	5	6	"	
	4 ^{me} " "	6	3	5	5	"	
	3	21	11	18	21	"	
Commis aux écritures	9	1	5	6	9	"	
Maitres tailleur et cordonnier	10	"	6	5	9	"	
Sergents surveillants	2	"	"	"	"	"	
Caporaux	"	19	12	19	"	"	
Ouvriers de	1 ^{re} classe	25	12	23	"	"	
	2 ^{me} " "	42	24	60	"	"	
Magasiniers dé-	"	82	48	120	"	"	
pensiers de	1 ^{re} " "	"	"	"	10	"	
Infirmiers majors	2 ^{me} " "	"	"	"	10	"	
de	1 ^{re} " "	"	"	"	14	"	
Sergents-infirmiers	2 ^{me} " "	"	"	"	14	"	
Portiers de	1 ^{re} classe	"	"	"	10	"	
Cuisiniers de	2 ^{me} " "	"	"	"	9	"	
Tisanières de	1 ^{re} " "	"	"	"	8	"	
Caporaux infirmiers	2 ^{me} " "	"	"	"	9	"	
Infirmiers	1 ^{re} classe	2	"	"	8	"	
Médecins supplé-	2 ^{me} " "	"	"	"	13	"	
ants	1 ^{re} " (a)	"	"	"	74	"	
Pharmaciens sup-	2 ^{me} " (b)	"	"	"	74	"	
pléants	1 ^{re} " (a)	"	"	"	12	"	
Vétérinaires sup-	2 ^{me} " (b)	"	"	"	16	"	
pléants	1 ^{re} " (c)	"	"	"	4	"	
	2 ^{me} " (f)	"	"	"	4	"	
	23	169	107	233	324	13	

Pro mémoire. Aumôniers et aumôniers-adjoints.

Bataillon d'administration."

Totaux.	Personnel de réserve non soldé.					
	Section des hôpitaux.		Section des infirmeries vétérinaires.		Section de l'aumônerie.	
1	aspir.	auxil.	aspir.	auxil.	aspir.	auxil.
17	Volontaires, candidats en sciences en médecine ou en pharmacie (d).	Volontaires, porteurs du diplôme du 1er doctorat en médecine ou en pharmacie (c).	Volontaires, élèves de l'école vétérinaire de l'état (d).	Volontaires, porteurs du diplôme de médecin vétérinaire (c).	Miliciens, dispensés du service en temps de paix comme élèves en théologie ou étudiants en philosophie (g).	Miliciens, dispensés du service en temps de paix comme ministres du culte (g).
18						
19						
19						
74						
30						
30						
2						
50						
60						
126	Volontaires, candidats en sciences en médecine ou en pharmacie (d).	Volontaires, porteurs du diplôme du 1er doctorat en médecine ou en pharmacie (c).	Volontaires, élèves de l'école vétérinaire de l'état (d).	Volontaires, porteurs du diplôme de médecin vétérinaire (c).	Miliciens, dispensés du service en temps de paix comme élèves en théologie ou étudiants en philosophie (g).	Miliciens, dispensés du service en temps de paix comme ministres du culte (g).
250						
10						
10						
14						
14						
10						
9						
8						
9						
8	Volontaires, candidats en sciences en médecine ou en pharmacie (d).	Volontaires, porteurs du diplôme du 1er doctorat en médecine ou en pharmacie (c).	Volontaires, élèves de l'école vétérinaire de l'état (d).	Volontaires, porteurs du diplôme de médecin vétérinaire (c).	Miliciens, dispensés du service en temps de paix comme élèves en théologie ou étudiants en philosophie (g).	Miliciens, dispensés du service en temps de paix comme ministres du culte (g).
15						
74						
74						
12						
16						
4						
4						
13						
869						

¹) Quartier maître.²) Administrateur d'habillement.

(a) Adjudant sous officier d'Infanterie.

(b) Idem, avec solde de sergent d'infanterie.

(c) Sergeant.

(d) Caporal.

(e) Adjudant sous-officier de cavalerie avec solde de maréchal de logis.

(f) Idem, avec solde de brigadier de cavalerie.

(g) Pas assimilé.

BIJLAGE IIb.

Indeeling van het Belgische „Bataillon d'administration.”

		Hospitelen.	Bakkerijen.	Slachterijen.	Fouragemagazijnen.	Meelfabriek.	Conservenfabriek.
Staf	Antwerpen . .	»	»	»	»	»	»
1 ^{ste} compagnie (Gent).	Gent	1	1	1	1	»	»
	Dendermonde.	1	1	»	»	»	»
	Oudenaarden .	»	»	»	1	»	»
	Brugge	1	1	1	1	»	»
	Ostende	1	1	»	»	»	»
	Yperen	1	1	»	1	»	»
2 ^{de} compagnie (Antwerpen).	Antwerpen . .	1	1	1	1	1	1
	Mechelen . . .	1	1	1	1	»	»
	Brasschaet . .	»	»	»	1	»	»
3 ^{de} compagnie (Luik).	Luik	1	1	1	1	»	»
	Kamp van Beverloo . . .	1	1	1	1	»	»
	St. Truyen . .	»	»	»	1	»	»
	Aarlen	1	»	»	»	»	»
4 ^{de} compagnie (Brussel).	Brussel	1	1	1	1	»	»
	Vilvoorde . . .	1	1	»	»	»	»
	Leuven	1	1	1	1	»	»
	Diest	1	1	»	»	»	»
	Thienen	»	»	»	1	»	»
	Bergen	1	1	1	1	»	»
	Doornik	1	1	1	1	»	»
	Namen	1	1	1	1	»	»
		17	16	11	16	1	1

BIJLAGE III.

Overzicht van de militaire verplegingsinrichtingen, welke in de verschillende garnizoensplaatsen onder het toezicht van de Intendanten in de Militaire Afdelingen behooren te worden gesteld.

Militaire Afdelingen.	GARNIZOENEN.	Hoofden van de inrichtingen.	Kleedingmagazijn.	Nachtlegermagazijn.	Magazijn van levensmiddel.	Bakkerij.	Slachterij.	Magazijn van verduurz. levensm.	Fouragemagazijn.	Opmerkingen.
I.	Amsterdam . . .	(1) (2) 1V 1K	1	1	1	1	"	1	"	(1) V beteekent verplegingsofficier. (2) K beteekent kwartiermeester.
	Delft	1 K	1	1	1	"	"	"	"	
	's-Gravenhage . .	1V 1K	1	1	1	1	1	"	1	
	Gouda	1 K	1	1	1	"	"	"	"	
	Haarlem	1 K	1	1	1	1	"	"	"	
	Helder	1 K	1	1	1	"	"	"	"	
	Hoorn	1 K	1	1	1	"	"	"	"	
	Leiden	2 K	1	1	1	"	"	"	1	
	Naarden	2 K	1	1	1	1	"	"	"	
	Schoonhoven . . .	—	1	1	1	"	"	"	"	
II.	Amersfoort . . .	1V 1K	1	1	1	1	"	"	1	
	Arnhem	2 K	1	1	1	"	"	"	1	
	Assen	1 K	1	1	1	"	"	"	"	
	Deventer	2 K	1	1	1	"	"	"	1	
	Doesburg	1 K	1	1	1	"	"	"	"	
	Groningen	1 K	1	1	1	"	"	"	"	
	Harderwijk	1 K	"	1	1	"	"	"	"	
	Kampen	1 K	"	1	1	"	"	"	"	
	Leeuwarden	2 K	1	1	1	1	"	"	"	
	Utrecht	1V 1K	1	1	1	1	1	1	1	
	Zutphen	1 K	1	1	1	"	"	"	1	
	Zwolle	1 K	1	1	1	"	"	"	"	
	Bergen op Zoom . .	1V 1K	1	1	1	1	"	"	1	
	Breda	1V 1K	1	1	1	1	1	"	1	
III.	Brielle	1 K	1	1	1	"	"	"	"	
	Dordrecht	1 K	1	1	1	"	"	1	"	
	Geertruidenberg . .	1 K	1	1	1	"	"	"	"	
	Gorinchem	1 K	1	1	1	1	"	"	"	
	Hellevoetsluis . . .	—	1	"	1	"	"	"	"	
	's Hertogenbosch . .	2 K	1	1	1	1	"	"	1	
	Maastricht	1 K	1	1	1	"	"	"	"	
	Middelburg	1 K	1	1	1	"	"	"	"	
	Nijmegen	1 K	1	1	1	"	"	"	"	
	Roermond	1 K	1	1	1	"	"	"	1	
	Venlo	1 K	1	1	1	"	"	"	1	
	Vlissingen	1 K	1	1	1	"	"	"	"	
	Willemstad	—	1	1	1	"	"	"	"	
Totaal			35	36	37	11	3	3	12	